

Värdefulla naturområden i Årjängs kommun

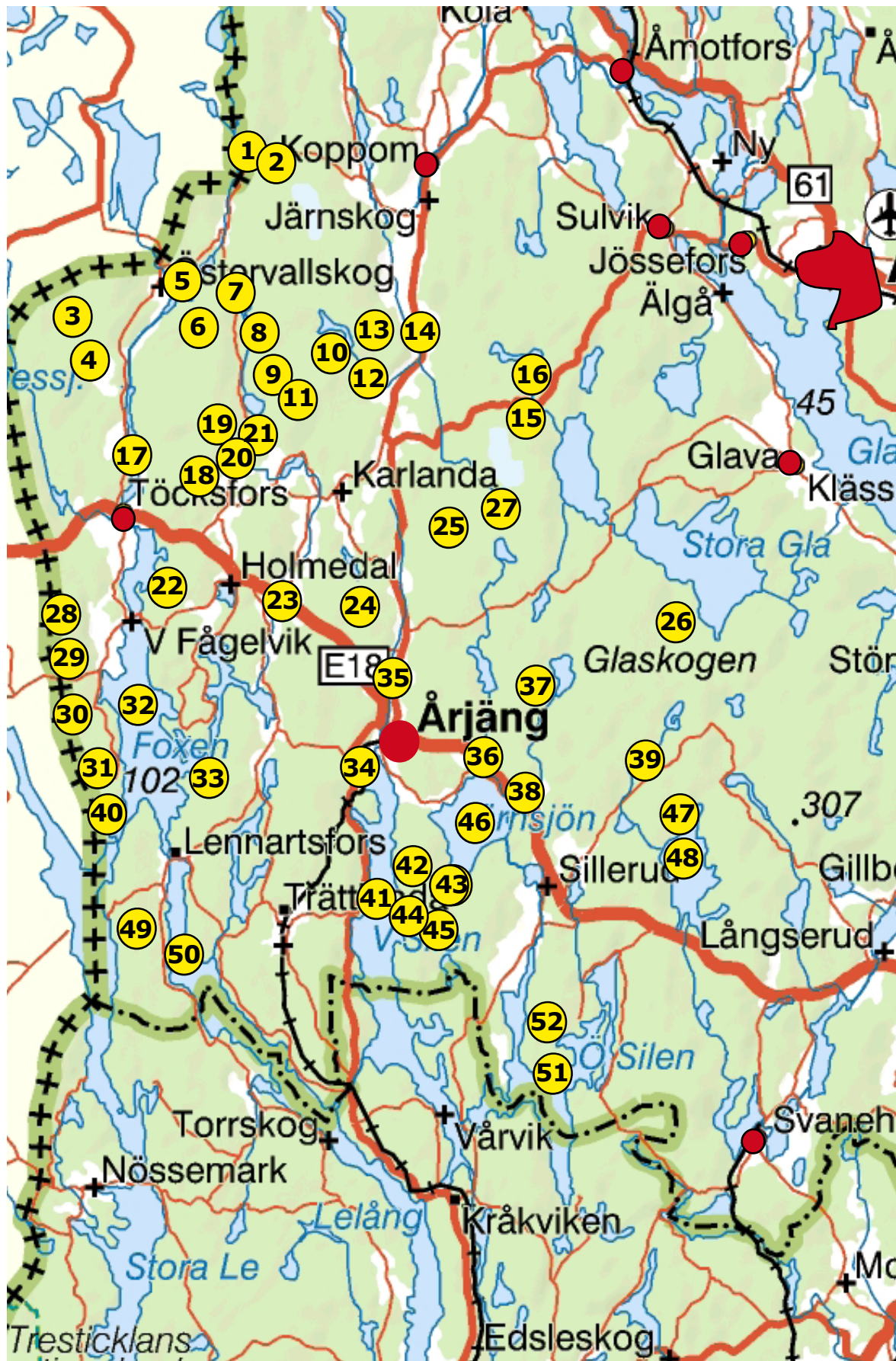
Innehåll

Värdefulla naturområden i Årjängs kommun	4
Områdesbeskrivningar	6
1. Gatefjällsbranten	6
2. Järnskogsfjället	8
3. Bryngelsdalen	10
4. Falldalen	11
5. Östen med tillflöden	12
6. Bergvattdalen	14
7. Lillerud	15
8. Flatmossen	16
9. Brännan	18
10. Fjornshöjden	20
11. Kesebotten	22
12. Håltebyns brandfält	23
13. Deletjärnsåsen	24
14. Lyssåsen i Karlanda	25
15. Östra Mörtån	26
16. Sörbohedsälven	27
17. Töck med Lisslevattnet och Torpedalsälven	28
18. Ulvefjäll/Töcksfors/Örevattnet	30
19. Ängstjärnshöjden	31
20. Myrbråten	32
21. Hanserud	33
22. Ögårn	34
23. Selen	36
24. Varsbobäcken/Fågelmossen	37
25. Ulvsjömyrarna	38
26. Glaskogen	40
27. Ösjökogen	43
28. Låssbyn	44
29. Öjersbyn	45
30. Skalgrusbankar vid Hulabäcksröset	46
31. Bodabäckens dalgång	47
32. Stora Le - Foxen	48
33. Lystjärn Blomskog	50
34. Kyrkerudsbäcken	51
35. Silbodalsälven	52
36. Åsebyälven	54
37. Korsdalen	55
38. Sandaälven	56
39. Tegsnäs	58
40. Båtsnäs	59
41. Västra Silen	60
42. Ängemyrarna	61
43. Tokil	62
44. Orvikssandsbäcken	63
45. Tegen	64
46.järnsjön	66
47. Ragnilsrud	67
48. Stora Bör	68
49. Skalgrusbankar vid Sandviken	70
50. Lelång	71
51. Östra Silen	72
52. Almskogen vid Hult	74
Källor	75

Dåvarande Miljö och hälsoskyddsnämnden i Årjängs kommun beslutade 2005 att ansöka om LONA medel för framtagande av ett naturvårdsprogram för kommunen. Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutade senare att arbetet skulle påbörjas.

En arbetsgrupp för framtagandet av programmet bildades bestående av Miljö och hälsoskyddschefen Britt-Marie Öjstrand och Naturvårdsansvarige Bruno Sjöqvist för Årjängs kommun samt Tomas Jansson och Stig Emilsson från Hushållningssällskapet i Värmland. Denna bilaga till naturvårdsprogrammet beskriver värdefulla naturområden inom Årjängs kommun.

LONA står för Lokalt Naturvårdsarbete och finansieras till hälften med statliga medel.

Värdefulla naturområden i Årjängs kommun

Här beskrivs några av Årjängs kommuns finaste och mest skyddsvärda naturområden. Arbetet skall ses som ett "levande dokument", det betyder att vi beskriver de områden som vi här och nu bedömt som särskilt värdefulla i olika avseenden. Det finns förstås flera områden i kommunen som vi inte uppmärksammat och det kan på sikt bli aktuellt att komplettera med beskrivningar av fler områden.

Kriterier för de utvalda objekten

De kriterier eller värdetyper som används i områdesbeskrivningarna följer länsstyrelsens anvisningar:

N= Naturtyp

B= Botanik

Z= Zoologi

G= Geologi

R= Rörligt friluftsliv

L= Landskapsupplevelse

Många områden har fler än ett kriterium.

Naturtyp (N) har använts där området är en god representant för en speciell eller sällsynt naturtyp.

Botanik (B) är uppfyllt om området är botaniskt eller vegetationsmässigt intressant samt

om antalet indikatorer är stort eller att växterna är ovanliga.

Zoologi (Z) är uppfyllt om intressant fauna noterats eller om området uppvisar sådana kvaliteter att intressant fauna kan förmodas finnas i området.

Geologi (G) anses vara uppfyllt om ovanliga geologiska bildningar förekommer och om samspelet mellan berggrund – landformer – flora/fauna är särskilt utpräglat.

Rörligt friluftsliv (R) uppfylls om det i området förekommer vandringsleder, rastplatser, anlagda stråk m.m. som gör att markerna är mer tillgängliga för allmänheten. Områdets närhet till tätorter har betydelse.

Landskapsupplevelse (L) används där området kännetecknas av en särskilt naturskön karaktär och vackra landskapsvyer.

Naturvärdesbedömning

För att särskilja styrkan av naturvårdens intressen för de olika områdena har dessa delats upp i fyra klasser:

Klass I= Högsta naturvärde

Klass II= Mycket högt naturvärde

Klass III= Högt naturvärde

Klass IV= Värdefullt på lokal och kommunal nivå

Östra Mörtmäsk

Foto: Stig Emilsson

Östra Silen

Foto: Stig Emilsson

Samtliga utpekade områden inom klass I-III har som regel ett regionalt naturvärde. Vissa områden, framför allt inom klass I, är dessutom av riksintresse. Klassningen av områdena inom klass I – III överrensstämmer med klassningen i Länsstyrelsens inventeringar.

Rödlistade arter

I de fall då rödlistade arter nämns i områdets beskrivningarna anges den internationella förkortningen av deras klassning inom parentes. I rödlistan grupperas arter på ett översiktligt sätt efter risken att de dör ut. Rödlistan är uppdelad i följande sex kategorier.

- Försvunnen, RE (Regionally Extinct),
- Akut hotad, CR (Critically Endangered),
- Starkt hotad, EN (Endangered),
- Sårbar, VU (Vulnerable),
- Nära hotad, NT (Near Threatened),
- Kunskapsbrist, DD (Data Deficient).

Rödlistorna sammanställs av ArtDatabanken på SLU i Uppsala som sedan 1985 arbetar med frågor kring den biologiska mångfalden i Sverige. I arbetsuppgifterna ingår att samla in, utvärdera och lagra den viktigaste informationen om hotade och missgynnade växter, svampar och djur.

För att avgöra vilka arter som ska finnas med i rödlistan använder man sig av fem olika kriterier. Dessa utgår från artens utbredning och numerär, trender över tid samt försöker bedöma risken för utdöende. I rödlistan finns alltså inte bara ovanliga arter utan även arter som fortfarande är relativt vanliga men där individantalet är starkt vikande. Om en art är så dåligt känd att en bedömning av utdöenderisken inte kan göras hamnar den i klassen "Kunskapsbrist – DD". Alla arter som finns med i någon av ovanstående klasser kallas rödlistade.

ArtDatabanken brukar definiera hotade arter som arter i någon av de tre kategorierna Akut hotad - CR, Starkt hotad - EN och Sårbar - VU. I andra sammanhang används ibland hotade arter som synonym till rödlistade arter - arterna i kategori NT är ju också i någon mån hotade, fast på längre sikt än arterna i kategorierna VU, EN och CR. Arter kan också vara hotade internationellt, regionalt eller lokalt, även om de inte är det enligt den nationella rödlistan.

Arter som inte finns med i rödlistan klassas som Livskraftiga - LC (Least Concern).

Rödlistan revideras fortlöpande och arter kan då byta klass, läggas till eller plockas bort från listorna. I rödlistan 2010 är 4 127 arter rödlistade, av dessa är 212 arter Akut hotade - CR, 634 Starkt hotade - EN och 1096 Sårbara - VU.

Koordinater

Koordinater är angivna i referenssystemet RT 90. Dessa är i de flesta fall hämtade från källmaterialet men i flera fall har koordinater samlats. I dessa fall har ungefärliga koordinater beräknats från karta eller GIS-program.

Foto: Dan Mangsbo

Metallvingesvärmare och liten bastardsvärmare

1 Gatefjällsbranten

Foto: Håkan Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1283667, 6627421
Skydd: Blivande naturreservat
Areal: 68 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z
Beskrivning: Skogsbevuxna branter med rik flora och fauna
Källor: 39, 52, 73

Foto: Stig Emilsson

Gatefjällsbranten är belägen i kommunens nordligaste del, mot Eda och riksgränsen. Det föreslagna reservatet omfattar ca 68 hektar och avgränsas i sydöst av Skårsjöälvens dalgång på vars andra sida Järnskögsfjällets naturreservat ligger. Området utgörs huvudsakligen av skogsbevuxna branter och sluttningar. Branterna vetter mot syd-sydost och bergrunden består huvudsakligen av sur granodiorit och granit med sparsamt inslag av basisk grönsten. Skogen nedanför branten är ofta lövdominerad, växtlig och blockrik. I den övre delen av branterna, där terrängen planar ut, finns ofta en utpräglad hållmarkstallskog. I nordvästra delen flackar terrängen ut något och skogen utgörs här av barrblandskog med inslag av enstaka lövrika kärr. I de brantaste partierna finns på några ställen lodräta bergväggar utan träd- eller buskvegetation.

Gatefjällsbranten är en av de rikaste lokalerna i länet beträffande krävande mossor och lavar. Flertalet av dessa har västlig utbredning i landet och gynnas av områdets suboceaniska klimat som kännetecknas av höga nederbörds-mängder och relativt milda vintrar. Enligt utförda inventeringar av mossor finns här krävande arter som mörk baronmossa och nordisk klipp-tuss samt den rödlistade rundfjädermossan (NT). Vidare finns flera krävande lavar och de blockrika partierna nedanför branterna i kombination med förekomst av basiska bergarter, har skapat en rik kärllväxtflora. Ovanliga arter

som tibast, svart trolldruva, underviol samt den rödlistade myskmåran (NT) växer på flera platser nedanför branten. Då skogen stått orörd under lång tid, många gånger i svårtillgängliga delar av branten, finns här en relativt hög andel lövträd och död ved. Högstubbar av toppbrutna lövträd och lågor som bildats genom självgallring finns spridda i området.

Artgrupper som vedlevande svampar och insekter är dåligt undersökta. Vid fältbesök har Länsstyrelsen dock hittat spår efter några rödlistade vedlevande insekter nämligen jättesvampmal (NT), som är Sveriges största malfjäril, grön aspvedbock (NT) och stor flatbagge (VU). Dessa arter är beroende av halvt beskuggad, fnösktickerötad björk (jättesvamp-

mal), solexponerad och nydöd grovasp (grön aspvedbock) och solexponerad, brunrötad gran och björkved (stor flatbagge). Miljöerna måste dessutom finnas i tillräcklig mängd på landskapsnivå för att insekterna skall kunna överleva på lång sikt. Under de senaste 20 åren har Skårsjöälvens dalgång och trakten kring Gate varit relativt känd hos ornitologer som en bra lokal för flera krävande hackspettar. Vitryggig hackspett (CR) har setts tidigare år medan mindre hackspett (NT), göktyta (NT) och gråspett är regelbundet observerade i området. Totalt har hela 22 rödlistade arter noterats från området förutom 36 "vanliga" signalarter.

Skårsjöälven

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området är Naturreservat.
- Området är av särskild stor betydelse pga. av dess lövrikedom, det ingår dessutom i den regionala lövskogsplanen för Värmland.
- Totalt har hela 22 rödlistade arter noterats i området

2 Järnskogsfjället

Foto: Anita Andersson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 128436, 662635
Skydd: Naturreservat
Areal: 250 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z
Beskrivning: Lövrikt och kuperat skogslandskap
Källor: 12, 39, 73

Järnskogsfjället längst uppe i kommunens norra del på gränsen till Eda är beläget inom ett av Värmlands prioriterade skogslandskap. Större delen av området ligger inom lövskogsplanen för länet. Naturreservatet berör huvudsakligen Eda kommun där 228 av reservatets 252 hektar är belägna. Det är alltså endast 24 hektar som

ligger i Årjängs kommun. Området innehåller ett stort antal nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt med lövrikt skog och har varit ett viktigt område för den rödlistade vittryggiga hackspetten (CR) och 2002 observerades ett par av denna art i närområdet. Järnskogsfjället är ett varierat, dramatiskt kuperat landskapsav-

Foto: Anita Andersson

snitt på en höjd av 220-300 m.ö.h. och består av kraftiga branter i olika väderstreck. Skogen består av stora arealer av brandpräglade hållmarker med undertryckt, senvuxen gran och branter rika på lövträd. Området hyser också bäckdråg med långsträckta klibbalsumpskogar och flera sjöar, tjärnar och myrar. Större delen av området har beståndsåldrar mellan 100-145 år. Flera små bestånd inom området har avverkats på senare tid och hyser nu ungskog av främst gran med mycket stort inslag av löv, varav stora delar ung asp. Dessa bestånd är utmärkta utvecklingsmarker. Inom området har tidigare sjutton nyckelbiotoper och sju naturvårdsobjekt avgränsats, med en sammanlagd yta på 40 respektive 80 ha. Inom området finns dessutom ett antal sumpskogsobjekt. Det kuperade landskapet ger mycket varierande livsmiljöer och helheten är en rik mosaik av naturtyper. Lodjur och berggrov har god tillgång till lämpliga miljöer. Sedan mitten 1990-talet finns en färsk bränna norr om Långtjärnet. Området

Foto: Anita Andersson

som helhet är brandpräglad och lövrikt, särskilt i branter där det finns mycket gammal asp. I de talrika sumpdrågen dominerar gran, klibbal och björk. Hållmarksskogar dominerar området med ca 116 ha, med koncentration väster om Stora Ryven. Den nedre delen av sluttningar och svackor håller relativt grov granskog, på sina ställen med fältskikt av rikare slag med blåsippan, trolldruva, vispstarr, olvon m.m. Tjädterspel kan man se på vissa ställen. I bäckdalar och i svackor finns sumpskogar med gran, klibbal och björk samt en mängd intressanta arter som t.ex. signalarterna korallav, skuggblåslav, brunpudrad nållav, rostfläck, grön sköldmossa samt de rödlistade vedtrappmossa (NT) och norsk näverlav (VU). Granskogen är till stora delar naturskogsartad, med måttlig till rik förekomst av död ved och ett stort antal signal- och rödlistade arter. Hittills har 14 rödlistade arter noterats från området.

Vitryggig hackspett.

Foto: Dan Mangsbo

Foto: Anita Andersson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området är naturreservat.
- Området är av särskild stor betydelse pga. av dess lövrikedom, det ingår dessutom i den regionala lövskogsplanen för Värmland.
- Området har ett stort botaniskt och zoologiskt värde och ett stort antal rödlistade arter har noterats bland annat vitryggig hackspett (CR)

3 Bryngelsdalen

Smålom

Foto: Dan Mangsbo

Naturvärdesklass 1
Koordinater: 1270810, 6617070
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 167 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z, G
Beskrivning: Lövrikt och kuperat
 skogslandskap
Källor: 7, 24, 39, 42, 73

Bryngelsdalen är ett naturreservat och Natura 2000-område beläget cirka 7 km sydväst om Östervallskog, vid sjön Lisslevattnet. Området som är ca 167 ha, avgränsas grovt av Bömosen i väster och Huksbolmossen i öster. Området utgör en mindre del av ett stort område med för naturvården värdefulla gammelskogar. Skogarna är sena successionsstadier i ett brandpräglat skogsekosystem, och har här endast i begränsad omfattning påverkats av skogsbruk. Området är variationsrikt med sprickdalar och våtmarker av olika slag vilket ger en mosaik av naturtyper. Gammal, grov asp förekommer som ett framträdande inslag i barrblandskog av mer eller mindre tydlig naturskogskaraktär. Asp förekommer även som kvarstående trädindivider och dungar på avverkade ytor och i ungsogsbestånd såväl inom delar av reservatsområdet som här och var i omgivande terräng. Artlistan för området är synnerligen imponerande med över 20 rödlistade arter, sju lavar, fem vedsvampar, en mossa och nio fåglar. Några exempel på arter är smålom (NT), gräddticka (VU), västlig njurlav (NT) och skrovellav (NT).

De asprika bestånden hyser en rik fågelfauna där bland annat samtliga i landet nu förekom-

mande arter av hackspettar har iakttagits. Den vitryggiga hackspetten (CR) har konstaterats häcka under två säsonger under senaste 20-årsperioden. Aspförekomsten och de barrträdsdominerade naturskogsbestånden ger i hög grad förutsättningar för biologisk mångfald. I Naturvårdsverkets "Lövsogsplan" finns Bryngelsdalen redovisad som värdekärna i ett större landskapsavsnitt, som omfattar delar av västra Värmland och nordvästra Dalsland

Två relativt stora mossar ligger delvis inom reservatsområdet, Bömosen i nordväst och Huksbolmossen i sydost. Bömosen bedöms sammanfattningsvis som "representativt exempel på solfjäderformigt excentrisk mosse med tydlig strängstruktur". Mossen utgör dessutom en nordlig utpostlokal för klockljudung. Huksbolmossen är lokal för såväl klockljudung som myrlilja. Här finns även antydningar till flarkärr. Sjön Lisslevattnet som delvis ingår i reservatet ingår i riksintresset DANO och är utpekad av Länsstyrelsen som regionalt och nationellt värdefull. Lisslevattnet är en näringsfattig klarvattensjö med stark vildmarksprägel och unik stam av insjööring. I området ingår även kärr av varierande storlek och typ.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Bryngelsdalen är naturreservat och Natura 2000-område utifrån både fågel- och habitatsdirektivet
- Inom området har över 20 rödlistade arter påträffats
- Skogarna är sena successionsstadier i ett brandpräglat skogsekosystem, och har endast i begränsad omfattning påverkats av skogsbruk
- Den rödlistade vitryggiga hackspetten (VU) har konstaterats häcka under två säsonger under senaste 20-årsperioden

4 Falldalen

Större aspticka

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass 1

Koordinater: 1272523, 6614639

Skydd: Naturreservat

Areal: 23 ha

Skyddsmotiv: N, B

Beskrivning: Variationsrikt skogslandskap med höga naturvärden

Källor: 26, 73

indikerar skyddsvärd skog. Några exempel är långfliksmossa, vågig sidenmossa, vedticka och gammelgranslav, vilka alla är arter som förekommer i granskogar, samt aspgelélav (NT), bårdlav och rävticka, som ofta förknippas med äldre asp. Andra noterade arter är lunglav (NT), korallblylav och kortskaftad ärgspik. I området förekommer också den rödlistade tretåiga hackspetten (NT) en art som behöver döda och döende träd för sitt födosök.

Falldalen ligger cirka 10 kilometer nord-nordväst om Töcksfors. Området som har en yta på 23 hektar och är kuperat, vilket ger en variation av naturmiljöer, med tallskog på bergåsarna, högstammig granskog nedanför och i botten av svackorna fuktiga stråk med inslag av alsumpskog. Delar av området har naturskogskaraktär med hög andel död ved och högt inslag av äldre träd, bland annat asp.

Området uppmärksammades i samband med Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering då flera små nyckelbiotoper avgränsades i området. Nyckelbiotoperna hade olika karaktär, men det rörde sig om grandominerad skog med gott om död ved, inslag av äldre asp och brandspår.

Falldalen blev naturreservat 2009. Området hyser ett antal signalarter, vilkas förekomst

Foto: Fredrik Wilde

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Falldalen är naturreservat.
- Området har delvis naturskogskaraktär med hög andel död ved och högt inslag av äldre träd
- Området hyser flera rödlistade arter.

5 Östen med tillflöden

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1279281, 6619580
Skydd: Riksintresse
Areal: 700 ha
Skyddsmotiv: R, Z, L
Beskrivning: Klarvattenssjöar med öring
Källor: 7, 13, 17, 78

Östen ligger i kommunens norra ände och är den nordligaste sjön i det för friluftslivet riksintressanta DANO-området. Precis som sjön Töck är sjön Östen belägen i en sprickdal som bildades vid den dalsländska bergkedjeveckningen. Sjöns östra sida är en förkastningsbrant med flera nyckelbiotoper och naturvärden. Östen avvattnas via Strömmesjön till sjön Töck.

Foto: Stig Ermišson

Östen är en näringsfattig klarvattensjö med siktdjup 4-5 meter. Ytan är 300 ha och största djup 21,5 meter. Östen har ett bestånd av uppströmslekande storöring. Största vikten uppges till 6 kg och medelvikten 0,5 kg. Reproduktionen sker i Ivarsbyälven som kommer från Skillingmark och Röms- eller Rommenäsälven som rinner in från Norge. Andra fiskarter som förekommer i Östen är abborre, gädda, lake och sik. Dessutom förekommer en glacialmarin relict i form av kräftdjuret *Mysis relicta*.

Kalkning i avrinningsområdet har skett sedan 1984. Det har huvudsakligen varit kalkning av mindre sjöar längre upp i avrinningsområdet på både svenska och norska sidan av riksgränsen.

Rommenäsälven är Östens viktigaste tillflöde, den avvattnar Romsjön i Norge och rinner ut i Östen vid Östervallskog. Rommenäsälven är klassad som nationellt värdefull av såväl Fiskeriverket som länsstyrelsen och utgör reproduktionsområde för Östens storöringsbestånd. I älven finns också den rödlistade flodkräftan (CR) och nyckelbiotoper i form av blockrika forssträckor.

Även Ivarsbyälven är klassad som nationellt värdefull på grund av öring och sällsynt bottenfauna.

Foto: Håkan Emilsson

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Sjön ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området
- Sjön hyser ett reproducerande storöringsbestånd
- Rommenäsälven och Ivarsbyälven är klassade som nationellt värdefulla och regionalt särskilt värdefulla
- I Rommenäsälven finns den rödlistade flodkräftan (CR)
- Östen ingår också i Foxens vattensystem som är klassat som riksintresse för naturvården

6 Bergvattsdalen

Gråspett

Foto: Dan Mangsbo

Naturvärdesklass 1

Koordinater: 1279523, 16617013

Skydd: Naturreservat, Natura 2000

Areal: 25 ha

Skyddsmotiv: N, B, Z

Beskrivning: Grandominerad naturskog i kuperat skogslandskap

Källor: 23, 39,71

Bergvattsdalen är belägen sydväst om sjön Östen i Östervallskogs församling, cirka 3 km sydost om kyrkan. Reservatet som bildades 2003 är en del av storområdet Fjornshöjden. Området sträcker sig från Hässjemyrhöjden i öster, över ett höjdområde, och slutar i väster på höjden mellan Krokvatts- och Bergvattsdalen. Området täcks till större delen en gammal

Sparvuggla

Foto: Dan Mangsbo

mal granskog med gott om lågor, senvuxna träd och hänglavar bland annat garnlav. Den 100-åriga skogen löper över ett höjdområde som genomkorsas av tre distinkta sprickdalar med höga lodytor och bergväggar. På höjderna finns hållmarker och tallskog medan sluttningarna hyser asp, björk och rönn. I sprickdalar-nas lövsumpskogar dominerar björk och klibbal.

Här och var i dalbottarna finns kalkgynnad flora med arter som blåsippra, ormbär, gullpudra, springkorn, skogstry och dvärghäxört. Både lodväggar och gamla aspar har en rik flora av epifyter, både mossor och lavar. Bland arterna kan de rödlistade aspgelélav (NT), västlig njurlav (NT), vedtrappmossa (NT) och lunglav (NT) nämnas. På gamla aspar har kläckhål av den rödlistade aspraktbagge (NT) hittats. Av i området noterade fåglar kan tjäder, järpe, tretåig hackspett (NT), gråspett, sparv- och pärluggla nämnas. Samtliga dessa arter är upptagna i fågeldirektivet. Bergvattsdalen är också Natura 2000-område utifrån både habitats och fågeldirektivet. Totalt har 39 signalarter och 6 rödlistade arter hittats i

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Bergvattsdalen är naturreservat och Natura 2000-område utifrån både fågel- och habitatsdirektivet.
- Området täcks till större delen en gammal granskog med gott om lågor, senvuxna träd och hänglavar
- Inom området har 6 rödlistade arter påträffats.
- Bergvattsdalen är en del av storområdet Fjornshöjden.

7 Lillerud

Slättergubbe

Foto: Håkan Emilsson

Naturvärdesklass: 3
Koordinater: 1282130, 6618861
Skydd: Inget
Areal: 7 ha
Skyddsmotiv: B, N
Beskrivning: Igenväxande ängsmarker med tidigare mycket värdefull flora
Källor: 7, 18, 73, 75

Lillerud ligger ca 5 km öster om Östervallskogs kyrka, strax väster om Stora Flät. Berggrunden utgörs av gnejsgranit av Åmålstyp och jordarten är sandig-moig till grusig morän. Inägorna är svagt och ganska jämnt småkuperade

Vid den översiktliga naturvårdsinventeringen 1988 konstaterades att hackslättermarkerna vid Lillerud hyste "ett flertal av de minskande och typiska slätterängsväxterna i mycket riklig mängd som i kommunen i övrigt bara uppnås vid Ö Mörtnäs". Trots detta hade markerna redan då varit obrukade i fem år. Bland arterna som hittades 1988 fanns fältgentiana (EN), slätterblomma, slättergubbe (NT), brudsporre, ormrot, ängsskallra och brudborste. I samband med TUVÅ-inventeringen 2002 fanns två skiften med varav det ena på 0,9 ha klassades som äng och innehöll arter som slättergubbe, svinrot, jungfrulin, ormrot, nattviol och brudborste. Det andra skiftet beskrevs som gläntor i skogen med hävdgynnad flora, lövträd och gamla fina odlingsrösen men klassades ändå som restaurerbart. Här fanns slättergubbe (NT), nattviol, jungfrulin, blåsuga, ängsvädd, brudborste, ormrot, brudsporre och prästkrage. Delar av igenväxningsmarken klassades som ett naturvärdesobjekt i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering.

Jungfrulin

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området har en intressant flora, med bl.a. den rödlistade arten slättergubbe (NT).
- Lillerud har tidigare också varit växtplats för den starkt hotade fältgentiana (EN)
- Lokalens status idag är osäker och lokalen bör kollas upp

8 Flatmossen

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1282901, 6617585
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 230 ha
Skyddsmotiv: N, B, G
Beskrivning: Variationsrikt myr-
 komplex med flarkar och intressant flora
Källor: 6, 7, 9, 45

Naturreservatet Flatmossen som är beläget cirka 5 km västsydväst om Östervallskog består av våtmarkskomplexet Flatmossen med fastmarksholmar samt delar av sjön Stora Flat, hela sjön Lilla Flat och kringliggande skogsmark. Området har stark vildmarksprägel. I nordost är området tämligen brant medan det i övrigt är mer flackt med sänkor och slutt-

ningar. Våtmarkskomplexet i området innefattar Flatsmossarna, Sättermossen, Dyvelmossen och Sågemossen.

Flatsmossarna, belägna i områdets norra del, består av kärr och plana mossar. Vid Stora Flat förekommer våta strandkärr. Nedanför den branta sluttningen i nordost finns två strängflarkkärr. Strängflarkkärren har tydliga paral-

Foto: Håkan Emilsson

Grönbena

Foto: Dan Mangsbo

ella strukturmönster av upphöjda strängar som dämmer upp mellanliggande blötare områden, så kallade flarkar. Här påträffas arter som myggblomster och ängsnycklar. Flarckärr är vanliga i norra Värmland men Flatmossen har landskapets sydligast belägna flarkar. Lösbottnar med järnockrautfällningar förekommer också i anslutning till flarckärren.

I myrdrågen söder om flarckärren finns ett bestånd av klocklång, vilket utgör en av de nordligaste växtplatserna för arten.

Sätermossen och Dyvelmossen är oregelbundna mossar med en mosaik av tuvor och hölJOR. Mellan mossarna rinner en bäck vilken är nedskuren i fastmarken. Dyvelmossen har sex större gölar kantade av mjukmattevegetation.

Områdets naturvärden är främst kopplade till myrmarken. Flatsmossens ingår i den nationella myrskyddsplanen och är ett mycket skyddsvärt naturområde. De höga naturvärdena utgörs av en kombination av mångformighet och representativitet.

Skogen inom området har delvis varit brukad men på vissa av fastmarksöarna i myren finns naturskog. Skogspartiet kring Stenbäcken, vilken löper från väst till öst mellan Sätermossen

och Dyvelmossen, är av stort biologiskt intresse liksom skogspartiet söder om Lilla Flat. Flatmossen ansluter till storområdet Fjornshöjden.

Området är även intressant ur ett historiskt perspektiv. I området påträffas ett tiotal stenåldersboplatser och fångstgropar, vilka vittnar om den nomadiserade befolkningen som levde i trakten för över 4 000 år sedan. Trots viss mänsklig påverkan är myrkomplexet till större del orört och saknar allvarliga skador. Den påverkan som ändå förekommit är smärre körskador, ett dämme i Flatsälven samt avverkning i anslutning av myrmarken och lokal påverkan från intilliggande vägar.

Silesår

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Flatmossen är utpekad som skyddsvärt i den nationella myrskyddsplanen, är naturreservat och Natura 2000-område
- Flatmossen är till större delen opåverkad av människan och kombinerar mångformighet och representativitet.
- Området hyser höga botaniska värden t.ex. i form av klocklång, myggblomster och ängsnycklar
- Fastmarksholmar i området har naturskog med höga värden
- Flatmossen hyser Värmlands sydligaste förekomst av flarckärr
- Området utgör en del av storområdet Fjornshöjden

9 Brännan

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1283949, 6614464
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 161 ha
Skyddsmotiv: N B G
Beskrivning: Variationsrikt brandpräglat
 skogslandskap med höga naturvärden
Källor: 10, 22, 43, 52

Foto: Stig Emilsson

Naturreservatet Brännan avsattes 2002 för att bevara gammal granskog samt att anlägga mindre, kontrollerade skogsbränder för delade i tid och rum. Skogsbränder har varit en naturlig del av skogens utveckling i årtusenden och många djur och växter är därför anpassade till denna naturliga störning. Idag saknas brandpåverkad skog nästan helt varför flera av dessa arter är hotade. Skötselåtgärder med brand som verktyg i naturreservatet bidrar till att flera av dessa hotade arter finner livsutrymme.

Naturreservatet Brännan ligger cirka 8 km sydväst om Östervällskog. Området ligger högt, på mellan 175 och 225 meter över havet och sträcker sig åt öster från Lilla Holmetjärn (norra delen av Mögesjön-Sandsjön). Det börjar med en västsluttning och fortsätter med ett flackare höjddparti, fram till Norra och Södra Sundsvattnet i öster. Inom reservatet finns också flera mindre skogstjärnar. Merparten av området utgörs av äldre fastmarksskog, ofta bestående av äldre granskog eller magrare tallskog med inslag av hållmarker. I de äldre, naturskogsartade bestånden finns en koncentration av hotade och hänsynskrävande arter som föredrar fuktiga och skuggiga miljöer, bland annat ett artrikt lavsamhälle med förekomst av broktigel (VU), läderlappslav (NT) och lunglav (NT). I tallskogen finns äldre spår efter skogsbränder. På mossar och mossepartier dominerar tall med inslag av enstaka

Foto: Fredrik Wilde

björk och gran. Kärr och sumpskogar utgörs mestadels av lövsumpskogar med björk och klippal samt ett varierande inslag av gran. Död ved av både barr- och lövträd förekommer fläckvis i riklig mängd, särskilt i västra delen och på de båda brandfälten som vardera är ca 15 ha stora. I centrala delen finns ett brandfält som anlades 1997 där nu stora mängder död ved skapar förutsättningar för hotade hackspettar och insekter. I öster brändes ytterligare ett område sensommaren 2002.

Foto: Fredrik Wilde

I naturreservatet Brännan har besökaren möjlighet att se naturskogsartad granskog och skog med olika grad av brandpåverkan - från färskt brandfält till äldre brännor. En parkeringsplats med informationstavla finns väster om reservatet, som nås via en vägstump över Mögesjön. En vandringsled på dryga 3 km i medelsvår terräng leder besökaren genom gamla granskogar, brandfält och yngre skogspartier.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Brännan är naturreservat och ingår i EU:s nätverk Natura 2000.
- Inom Brännan har flera rödlistade hackspettar, vedinsekter och lavar påträffats, till exempel tretåig hackspett (NT), raggbock (VU), broktigel (VU) och läderlappslav (NT).
- Syftet med Brännans naturreservat är att bevara, vårda och återskapa brandpräglad skog i olika successionsstadier. Reservatet är ett pedagogiskt exempel för att visa brandhistorik.
- Området utgör en del av storområdet Fjornshöjden.

10 Fjornshöjden

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 128436, 662635
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 380 ha
Skyddsmotiv: N, B, G
Beskrivning: Variationsrikt skogslandskap
 med höga naturvärden
Källor: 10, 27, 39, 71

Naturreservatet Fjornshöjden är beläget cirka 4 km nordväst om Vännacka i kommunens norra del. Reservatet ska betraktas som en del av ett större och mycket kuperat skogslandskap "storumrådet Fjornshöjden". Detta karaktäriseras av långsmala sprickdalar med mellanliggande höjdryggar. De enskilda höjdryggarna har en söndersprucken yta med gott om svackor, lodytor och små bergknallar. Sprickdalarna är smala, ofta med myrdråg, sumpskogar eller små bäckar i dalbottenarna. Antalet större våtmarker är begränsat till ett fåtal mossar mellan 5 och 10 hektar. Området tillhör geologiskt det sydvästs-kandinaviska gnejssegmentet. Berggrunden överlagras av ett som regel tunt jordtäckte av sandig-moig morän.

Ändamålet med naturreservatet Fjornshöjden är att bevara ett exempel på skogslandskapets mångfald av biotoper och arter. Området har en värdefull mosaik av skogsbiotoper bestående av naturskogsartade gamla lövbrännor, sumpskogar och våtmarker, samt kalhyggen och ungskogar med kvarlämnade grova lövträd. Förekomsten av gamla naturskogsartade bestånd, gamla grova lövträd och en rik förekomst av död ved innebär att området utgör en mycket gynnsam livsmiljö för många arter som minskar i det brukade skogslandskapet. Att bevara och förstärka förutsättningarna för skogslevande arter som till exempel tjäder, järpe, hackspettar, vedlevande insekter och lavar av subcecanisk typ är en hörnsten i naturreservatet. Reservatsområdet ligger mellan 180 och 285 m ö h.

Foto: Stig Emilsson

Merparten av reservatets äldre fastmarksskog, cirka 140 hektar, är lövbrännor i sent successionsstadium med dominans av gran. På mossar och mossepartier kring sjöar och vattendrag dominerar tall med inslag av enstaka björk och gran. Kärr och sumpskogar utgörs mestadels av lövsumpskogar med björk och klibbal och ett varierat inslag av gran. Död ved av både barr- och lövträd förekommer ganska rikligt, men frekvensen av de grövsta torrträden och de övervuxna lågorna är låg. Inom området finns även lämningar efter gamla sätrar.

De största naturvärdena i reservatet är knutna dels till de lövrika gamla skogsbestånden,

och dels till de grova lövträd som lämnats kvar vid tidigare kalavverkningar av naturskogsartade och lövrika skogsbestånd. I de äldre, lövträdsrika och naturskogsartade bestånden finns en koncentration av rödlistade arter, som föredrar fuktiga och skuggiga miljöer, varav många som indikerar lång skoglig kontinuitet. De äldre naturskogsartade bestånden karaktäriseras av ett artrikt bladlavsamhälle med riklig förekomst av västlig njurlav (NT), lunglav (NT) och skrovellav (NT).

Inom området har 13 rödlistade arter av vedlevande skalbaggar påträffats. Två av arterna har inte tidigare påträffats i Värmland.

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Fjornshöjden är det till ytan största naturreservatet i storområdet Fjornshöjden
- Området är ett variationsrik mosaik av våtmarker och skogsbiotoper med höga naturvärden och naturskogskaraktär
- Inom Fjornshöjden har ett stort antal rödlistade arter påträffats bl.a. västlig njurlav, lunglav och skrovellav samt 13 rödlistade arter av vedlevande skalbaggar
- Området utgör en del av storområdet Fjornshöjden

11 Kesebotten

Aspfjädermossa

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 128436, 662635
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 380 ha
Skyddsmotiv: N B G
Beskrivning: Variationsrikt skogslandskap
 med höga naturvärden
Källor: 10, 29, 47, 71

Naturreservatet Kesebotten är beläget cirka 5 km nordväst om Karlanda i kommunens norra del. Centralt genom området löper en sprickdal där de båda långsmala sjöarna Mögsjön och Yxnejärn ligger. Mögsjön avvattnas åt två håll, dels söderut via Åkertjärn till Kroksälven, dels västerut genom små våtmarker, sumpskogar och mossar ner till Mossjöälven. Längs med bäcken och våtmarkerna finns gott om lodytor. I öster begränsas området av ett myrstråk och en större mosse ligger inom områdets gränser. På mossar och mosspartier utmed sjöar och vattendrag dominerar tall med enstaka inslag av björk och gran. Kärr och sumpskogar är mestadels beväxade av björk och klibbal med inslag av gran. Huvuddelen av området utgörs av en gammal lövbränna, det vill säga en äldre fastmarksskog som uppkommit efter en skogsbrand men där granen återtagit dominansen samtidigt som lövinslaget fortfarande är relativt högt. Död ved av både barr- och lövträd förekommer ganska rikligt men de grövre dimensionerna av torrträd och gamla mossbelupna lågor saknas. Förklaringen till detta kan vara en kraftig skogsbrand eller tidigare skogsavverkning.

Flera rödlistade vedlevande insekter har påträffats i området till exempel större flatbagge (VU) aspraktbagge (NT) och grön aspvädsbock (NT). De största naturvärdena i reservatet är knutna till de lövrika gamla skogsbestånden. Kesebotten hyser den största sammanhängande arealen naturskogsartad skog i området. Här finns en koncentration av hotade arter, som föredrar fuktiga och skuggiga miljöer, varav många indikerar lång skoglig kontinuitet. Området karaktäriseras av ett artrikt bladlavsamhälle med riklig förekomst av västlig njurlav (NT), lunglav (NT) och skrovellav (NT). Här finns också andra rödlistade arter som grymig gelélav (VU) och blylav (VU). Kesebottens naturreservat utgör också en värdefullt område för den hotade vitryggiga hackspetten (CR) som tidigare iakttagits i området. Vitryggig hackspett är ett av våra mest specialiserade ryggradsdjur med krav på omfattande arealer lövträdsrika livsmiljöer med äldre lövträd och ett stort inslag av död och döende lövved. Kesebotten är Natura 2000-område utifrån både habitats- och fågeldirektivet. Gråspett och tretåig hackspett (NT) förekommer regelbundet i området.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet.

- Kesebotten är naturreservat och Natura 2000-område utifrån både habitats och fågeldirektivet
- Kesebotten hyser den största sammanhängande arealen naturskogsartad skog i storområdet Fjornshöjden
- Inom Kesebotten har ett stort antal rödlistade lavar påträffats bl.a. västlig njurlav (NT), lunglav (NT), skrovellav (NT), grymig gelélav (VU) och blylav (VU)
- Området hyser gråspett och tretåig hackspett (NT) och utgör en bra livsmiljö för vitryggig hackspett (CR)
- Området utgör en del av storområdet Fjornshöjden

12 Håltebyns brandfält

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1290020, 6612800
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 32 ha
Skyddsmotiv: N, B, G
Beskrivning: Naturligt uppkommet
 brandfält
Källor: 10, 28, 46

Håltebyns brandfält ligger cirka 6 km nordnordost om Karlanda kyrka, i höjdområdet omedelbart väster om Håltebyn. Området ansluter i väster till naturreservatet Fjornshöjden och råkade i juli 1992 ut för en häftig skogsbrand. Branden var mycket intensiv och ledde till markvegetation och humusskikt sveddes av på stora ytor så att mineraljorden blottats. De flesta träd fick omfattande skador vid branden, och en stor del av rötterna blev avbrända intill stammen. Detta resulterade i att de flesta träd dog ganska omgående, och de har nu successivt fallit omkull. Naturreservatet som består av 32 ha varav brandfältet utgör 22, bildades i syfte att skydda brandfältet från avverkning och nyplantering. Skogsbränder är ett naturligt och mycket viktigt inslag i naturområden som utvecklas självständigt. Växtarter som endast kan gro i varm jord får tillfälle att blomma upp och brandberoende insekter hittar nya livsmiljöer. I sin tur är detta gynnsamt för insektsätande fåglar, till exempel hackspettar. Skogsbrand har historiskt sett spelat en viktig roll för hackspettarna, på kort sikt genom insektsrikedom på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av lövbrännor, det vill säga äldre fastmarksskogar som uppkommit efter en skogsbrand men där granen återtagit dominansen samtidigt som lövinslaget fortfarande är relativt högt. God

tillgång på lövträd, framförallt asp, är ett gemensamt krav för hackspettarna. Död ved är en annan viktig faktor. Undersökningar i den vitryggiga hackspettens häckningsrevir tyder på att 20-25 % av virkesförrådet bör utgöras av död ved. I vårt moderna samhälle brinner det relativt sällan i skogen vilket gör att de brandfält som uppstår blir ytterst värdefulla att bevara. Håltebyns brandfält är naturreservat och Natura 2000-område utifrån både habitats- och fågeldirektivet. Bland arterna kan bivråk (VU), järpe, tjäder, orre, pärluggla, spurvuggla, gråspett, spillkråka och tretåig hackspett (NT) nämnas.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Håltebyns brandfält är naturreservat och Natura 2000-område utifrån habitats- och fågeldirektivet.
- Brandfältet har uppkommit genom en naturlig och mycket intensiv brand vilket idag är mycket ovanligt.
- Området utgör en del av storumrådet Fjornshöjden.

13 Deletjärnsåsen

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1290673, 6615589
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 50
Skyddsmotiv: N B G
Beskrivning: Variationsrikt skogslandskap
 med höga naturvärden
Källor: 10, 25, 39, 44

Deletjärnsåsen är beläget cirka 5 km norr om Vännacka på gränsen till Eda kommun. Området avsattes som naturreservat 1998 och är det östligaste reservatet i storområdet Fjornshöjden. Det karaktäriseras av en markant sprickdal, Gårdalen, och en höjdrygg på den östra sidan. Terrängen är starkt kuperad med gott om branter, lodytor och uppstickande berg. På västra sidan Gårdalen finns den lilla tjärnen Hornabbortjärn med omgivande myrmarker. Deletjärnsåsens norra och östra delar har påverkats av skogsbruk medan reservatets södra delar är naturskogsartade med många synliga spår efter naturliga bränder. Här innehåller skogen också mycket död ved med stort inslag av lövträd, inte minst gammal asp. På de branta sluttningarna ner mot Gårdalen är miljön fuktig. Flera hotade arter av kryptogamer och vedsvampar förekommer. Några exempel på arter är violettgrå tagellav (NT), lunglav (NT) och västlig njurlav (NT). Bland Deletjärnsåsens fågelfauna kan nämnas tretåig hackspett (NT), tjäder och järpe. Förekomsten av död ved ger goda förutsättningar åt vedlevande in-

sektor. Genom att reservatets övriga skog fritt utvecklas mot naturskog och genom att på sikt skapa bränder, ska Deletjärnsåsens flora och fauna bevaras och berikas.

Violettgrå tagellav

Foto: Fredrik Wilde

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Deletjärnsåsen är naturreservat och Natura 2000-område utifrån habitatsdirektivet
- Inom Deletjärnsåsen har flera rödlistade kryptogamer och vedsvampar påträffats
- Området hyser tretåig hackspett, tjäder och järpe
- Reservatets södra delar är naturskogsartade med många synliga spår efter naturliga bränder
- Området utgör en del av storområdet Fjornshöjden

14 Lyssåsen i Karlanda

Naturvärdesklass: 2

Koordinater: 1294215, 6615742

Skydd: Delvis biotopskydd, nyckelbiotop

Areal: 38ha

Skyddsmotiv: N, B

Beskrivning: Basiskt påverkad granskog med hassel och mycket rik svampflora

Källor: 53, 71, 73

Lyssåsen är en bergsknalle som höjer sig cirka 75 meter över det omgivande landskapet på östra sidan väg 177 mellan kommungränsen mot Eda och byn Lyssås. På berget finns två nyckelbiotoper och ett biotopskydd. Den östra nyckelbiotopen (11B 3i 23) som är den exklusivaste utgörs av ett starkt kuperat område med flera parallella dalgångar med äldre granskog. På flera ställen märks en tydlig basisk påverkan genom förekomsten av flera krävande växter som till exempel blåsippan, dvärghäxört, skogstry, trolldruva och hassel. I den nordöstra delen finns fuktiga partier med rörligt markvatten. Hasselinslaget är speciellt stort i områdets södra delar där det även finns ett stort inslag av asp. I de fuktiga dalgångarna och rika sluttningarna växer en rad ovanliga marksvampar. Bergbranter och lodväggar är vanligt förekommande och i dessa förekommer flera skuggkrävande och ovanliga mossor, till exempel trubbfjädermossa.

Den västra nyckelbiotopen (11B 3i 12) utgörs av skogklädda bergbranter mot väster. Påverkan av kalkrikare bergarter märks genom den rika mossvegetationen. Lyssåsen är också tidigare känd just för förekomsten av hotade arter av mossor t.ex. vedtrappmossa (NT). Ett stort utbud av olika växtplatser med varierande fuktighetsförhållanden gynnar mossfloran. Hassel förekommer nedanför branten. På plattån ovan branten växer gammal barrskog med tall på bergåsar och granskog i sluttningar och

fuktstråk. Ett mindre inslag av asp finns också. Under 1980-talet häckade vitryggig hackspett (CR) i området.

Generellt är Lyssåsen mest känd som en av kommunens bästa lokaler för sällsynta och hotade marksvampar. Bland arterna märks till exempel violspindelskivling samt de rödlistade gul taggsvamp (VU), svartvit taggsvamp (NT), dofttaggsvamp (NT) och luddfingersvamp (NT).

Området har höga biologiska värden främst i form av rara svampar, lavar och mossor. Delar av nyckelbiotoperna är idag skyddade som biotopskydd.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Lyssåsen är en av kommunens bästa lokaler för sällsynta och hotade marksvampar
- I området finns flera nyckelbiotoper och biotopskydd
- Flera rödlistade arter har noterats från området

15 Östra Mörtnäs

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1300100 6611400
 Skydd: Riksintresse
Areal: 8 ha
Skyddsmotiv: B, L, K
Beskrivning: Vackert belägen gård med äng- och hagmark och rik kärlväxtflora.
Källor: 2, 7, 18, 71, 75

Cirka 6 km österut från Smolmark, på de moräntäckta höjderna nordväst om Övre Gla ligger den lilla byn Östra Mörtnäs. Höjden över havet är ca 280 m och Östra Mörtnäs är därmed en av de högst belägna odlingsmarkerna i Årjängs kommun. Berggrunden utgörs av gnejsgranit av Åmålstyp, möjligen finns även inslag av rikare bergart då florin i sluttningen öster om gården är rik med t.ex. blåsippan, trolldruva, kambräken. Den västra delen av byn är förhållandevis plan om än småkuperad medan den östra delen sluttar brant ner mot sjön Gladåkern. Vid naturvårdsinventeringen 1988 konstaterades att vid den norra gården hölls åkermarken öppen genom vallsåtter. Ett par mindre hacksåtterområden och en björkhage inventerades. I hacksåttermarkerna fanns slåttergubbe (NT), darrgräs, brudborste, brudsporre, tvåblad, slåtterblomma, ormrot och ängsskallra. I hagen, som hade ett trädskikt av ca femtioåriga björkar med 25-50 % täckningsgrad och en gles förekomst av enar i buskskiktet, förekom slåttergubbe (NT), fältgentiana (EN), slåtterblomma, nattviol och ormrot. I samband med TUVÅ-inventeringen noterades bl.a. knägräs, stagg och jungfrulin medan gentianor och orkidéer saknades.

Östra Mörtnäs är anlagd av finnar och kan sägas vara ett bra exempel på sådan odling. Vid norra gården finns en gammal byggnad, troligen en ria. Gården har, genom sin stora areal ängsmark, ett ovanligt ålderdomligt utseende just beträffande markanvändningen. Prästen Esaias Dahlin från Karlanda har skrivit "Mörtnäs en levande finnby" och har inspirerats av att sju av gårdarna i Mörtnäs ännu idag ägs och bebos av samma släkt i rakt nedstigande led som köpte Västra och Östra Mörtnäs år 1702 av Karl XII. Området är viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Östra Mörtnäs är klassat som riksintresse
- Östra Mörtnäs har höga botaniska värden
- De rödlistade arterna slåttergubbe (NT) och fältgentiana (EN) har påträffats i området
- Området är viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer

16 Sörbohedsälven

Naturvärdesklass: 2

Koordinater: 130062, 661308

Skydd: Saknar skydd

Längd: 3,2 km

Skyddsmotiv: Z

Beskrivning: Vattendrag med öringreproduktion och flodpärlmussla

Källor: 10, 12, 17, 58, 76, 78

Sörbohedsälven i kommunens nordöstra hörn avvattnar Norra och Södra Yxesjön och mynnar i Gladåkern. Älven utgör kommungräns mellan Eda och Årjäng. Sörbohedsälven är betydligt påverkad av reglering och tidigare vattenverksamheter för främst flottnings-, kvarn-, sågverks- och bruksändamål. Dammbyggnationer och rensningsföretag har bidragit till en hög grad av fragmentisering och mindre variation med avseende på vattendjup, strömbild och bottenstrukturer. Trots detta är älven utpekad som regionalt särskilt värdefullt och nationellt värdefullt vattendrag av länsstyrelsen. Orsaken är att älven hyser ett bestånd med flodpärlmusslor och utgör uppväxtområden för den storväxta, sjölevande öringen i Stora Gla. 1992 genomförde Eda kommun en inventering av flodpärlmusslorna. Man fann då 87 stycken individer i älvens nedre delar, varav merparten bestod av äldre individer. Flodpärlmusslan (VU) är bedömd som sårbar i den svenska rödlistan och i Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) "Red list". Enligt undersökningar har beståndet med flodpärlmusslor minskat sedan 1992 vilket visar att Sörbohedsälven är i stort behov av åtgärder för att förbättra livssituationen för musslorna.

Sörbohedsälven kan utnyttjas som reproduktionsplats för Övre Glas storvuxna, sjölevande öring tack vare en fiskväg förbi dammen vid utloppet ur Gladåkern. Ju längre sträcka av älven

som görs tillgänglig och lämplig för öringreproduktion desto mer öring går ut tillbaks till Övre Gla och Gladåkern. Sörbohedsälven utgör en viktig förutsättning för att Gladåkern och Övre Gla ska kunna utnyttjas till ett attraktivt fiske efter grov öring. 2001 noterades reproduktion av lax i utloppet ur Gladåkern. Lax har planteras ut i Övre Gla enligt en vattendom. Andra faktorer som gör Sörbohedsälven speciell är att den har nyckelbiotoper i form av blockrika forsar och fall. Enligt uppgift har det tidigare även funnits flodkräftor (CR) i älven.

Vattendraget ingår i kalkningsverksamheten genom att sjöar längre upp i systemet kalakas.

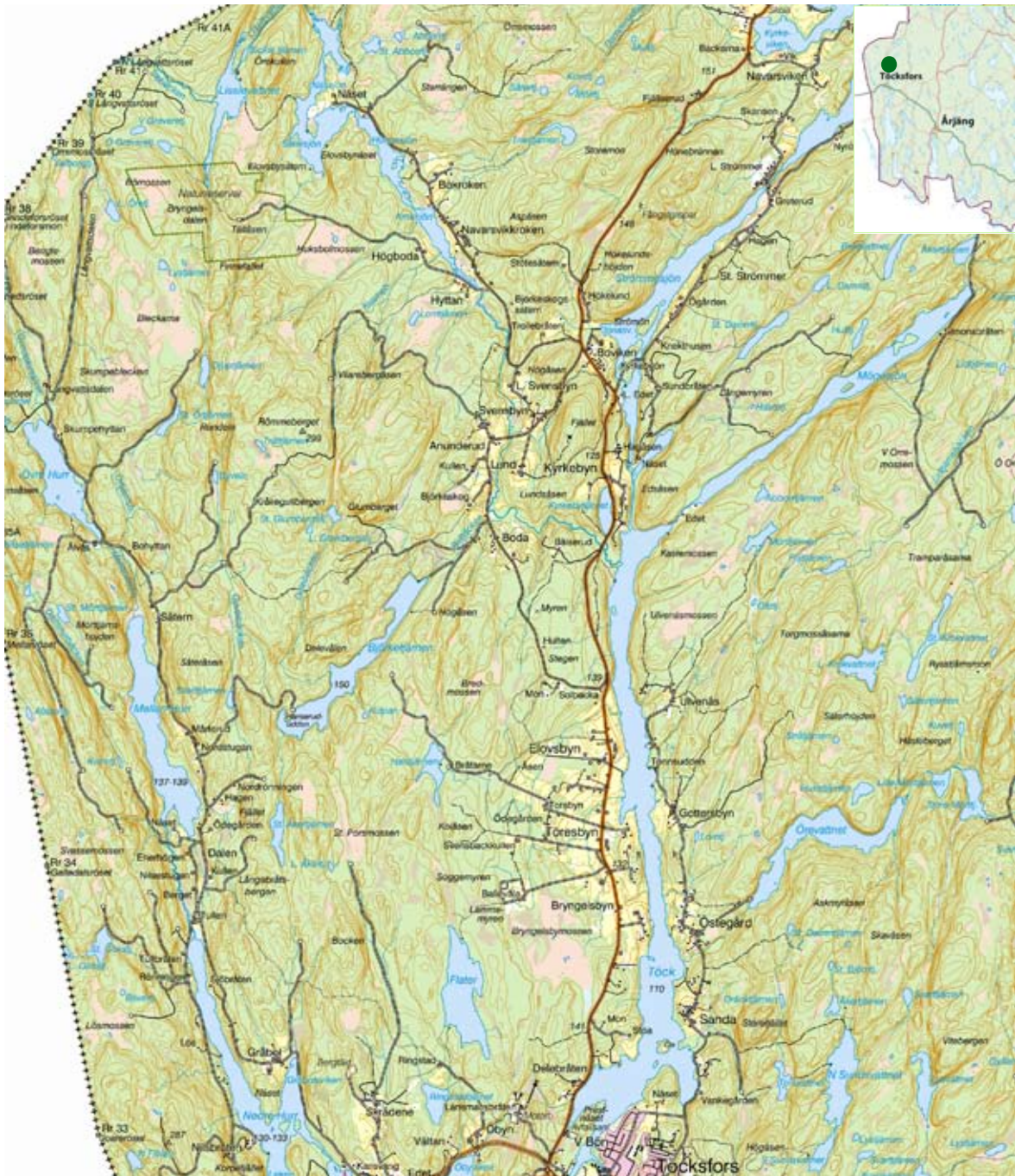

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Betraktas som ett viktigt reproduktionsområde för Övre Glas unika stam av storöring
- Vattendragets hyser förutom öring även de rödlistade arterna flodkräfta (CR) och flodpärlmussla (VU). Flodpärlmusslan har i Sörbohedsälven sin enda förekomst i kommunen.

17 Töck med Lisslevattnet & Torpedalsälven

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1275271, 6607870
Skydd: Riksintresse
Areal: 550 ha
Skyddsmotiv: R, Z, L
Beskrivning: Klarvattenssjöar med öring
Källor: 7, 13, 17, 76, 78

Töck som förbinder Foxen och Östen utbreder sig norrut från Töcksfors. Den är en 340 ha stor klarvattensjö, med största djup 19 meter och ligger i en smal sprickdal med branta sidor. Den är en populär kanotsjö och skiljs från Östen endast med ett smalt sund.

Tillflöden är främst Torpedalsälven som avvattnar Lisslevattnet och Kroksjöarna, samt mindre bäckar från sprickdalssjöar inom höjd-områdena på båda sidor om sjön. En av dessa är Björketjärn, som via Bubäcken också avrinner till Torpedalsälven. Systemet är reglerat i Töcksfors sedan 1915 med amplitud 1,6 meter.

Töck har ett bestånd av uppströmslekande storöring. Största vikt uppges till 6 kg och medelvikt 1 kg. Reproduktionsområden är främst Torpedalsälven och Hansfors, vilka båda är biotopvårdade. Biotopvården har varit inriktad på både lek- och uppväxtområden. Vattensystemen är kalkade.

Foto: Håkan Emilsson

Töck med Torpedalsälven upp till Kroksjön och Björketjärn, Lisslevattnet med Slabäcken samt frånflödet Lisslevattsbäcken är samtliga utpekade av Fiskeriverket som nationellt särskilt värdefulla. Orsaken är dels att den rödlistade flodkräftan (CR) som finns i hela systemet, dels de lokala stammarna av öring. Öringen i Björketjärn och Lisslevattnet är nedströmslekande.

Lisslevattnet, Lisslevattsbäcken och Slabäcken är också utpekade av länsstyrelsen som regionalt och nationellt värdefulla. Lisslevattnet är en näringsfattig klarvattensjö med stark vildmarksprägel och unik stam av insjööring.

Lisslevattsbäcken och Slabäcken är reproduktionsområde för sjöns unika stammar av storöring, och hyser nyckelbiotoper som blockrika forsar och fall. Systemet som är oreglerat ansluter i söder till Bryngeldalens naturreservat.

Fisktrappor är byggda i Töcksfors för att möjliggöra uppvandring av storöring från Foxen och Stora Le. Hela systemet kalkas genom en kombination av kalkning i vattendrag och sjöar

Töck och Torpedalsälven med Lisslevattnet och Björketjärn ingår i riksobjektet DANO-området.

Lisslevattnet från ovan.

Foto: Bruno Sjögvist

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Töck ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området
- Töck hyser ett i tillflödena reproducerande storöringbestånd med vikter upp mot 6 kg.
- Töck med Torpedalsälven upp till Kroksjön, Björketjärn, Lisslevattnet med Slabäcken samt frånflödet Lisslevattsbäcken är samtliga utpekade av Fiskeriverket som nationellt särskilt värdefulla bl.a. på grund av goda stammar av den rödlistade flodkräftan (CR)
- Lisslevattnet, Lisslevattsbäcken och Slabäcken är också utpekade av länsstyrelsen som regionalt och nationellt värdefulla

18 Ulvefjäll/Töcksfors/Örevattnet

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 3
Koordinater: 1278375, 6606398
Skydd: Huvudsakligen utan skydd
Areal: ca 900ha
Skyddsmotiv: N, B, R
Beskrivning: Variationsrikt skogslandskap med höga naturvärden
Källor: 53, 71, 73

Alldeles nordöst om Töcksfors ligger ett ca 900 ha stort skogsområde med många nyckelbiotoper och naturvärden. Det inramas grovt av E 18 i söder, sluttningarna mot Bergerud och Stallarebyn i öster, sjön Örevattnet i norr, och branterna mot Töck i väster. Andra sjöar i området är Lysvattnet, Norra Sundsvattnet och Kuvetjärnen. Området är väglöst och kuperat med många branter, tjärnar och bäckraviner. Nyckelbiotoperna är ofta lövrika barnnaturskogar. Flera biotopskydd gjorda men många nyckelbiotoper

återstår att skydda. Bland nyckelbiotoperna kan en på Ulvefjälls västsida nämnas (11B1f1). Området är mycket brant med mäktiga bergsstup och blockpartier. Tall dominerar i trädskiktet och tallarna är mestadels klena och senvuxna. Ett visst inslag av asp förekommer. Bland ovanliga arter kan nämnas den rödlistade västlig njurlav (NT). Längre norrut ligger Askmyråsen (11b 1f 35) en nyckelbiotop bestående av barnnaturskog. I områdets södra del finns gott om gamla aspar och asplågor. Norrut vidtar en grandominerad, fuktig sänka med många granlågor i anslutning till en hyggeskant. I öster är beståndet mer talldominerat med granunderväxt. Området hyser flera hotade lav- och svamparter till exempel de rödlistade lunglav (NT) och stor aspticka (NT) och har ett stort framtida värde för ytterligare naturskogskrävande arter. Lite längre österut finns ett område där två fuktiga sänkor från söder förenas i den centrala delen och fortsätter mot nordost. Området avgränsas i öster och väster av branta sluttningar. Granen dominerar i området men det finns ett inslag av björk och al i de fuktiga drågarna. Luftfuktigheten är hög i området, vilket bland annat gynnar fuktighetskrävande mossor.

Det är ändå inte enskilda nyckelbiotoper som gör området intressant utan mängden. Området hyser totalt cirka 40 nyckelbiotoper och cirka 12 naturvärdesobjekt. Detta i kombination med det korta avståndet till Töcksfors tätort gör området extra intressant.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området har stora kvalitéter och ligger nära Töcksfors tätort
- I området finns en stor samling av nyckelbiotoper, naturvärdesobjekt och biotopskydd
- Flera rödlistade arter har noterats från området

19 Ängtjärnshöjden

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 1280807, 6610113

Skydd: Reservatsarbete pågår

Areal: 15 ha

Skyddsmotiv: N, B, Z

Beskrivning: Gammal naturskogsartad barrskog i starkt kuperad terräng

Källor: 39, 52, 53, 71, 73

Ängtjärnshöjden ligger cirka 6 km nordväst om Töcksfors tätort, strax öster om Mörttjärn. Området som har en area på cirka 15 hektar ansluter till storområdet Fjornshöjden. Detta innebär att området är beläget i en trakt med hög andel naturvärden på landskapsnivå och har därför pekats ut som värde-trakt av Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen i den regionala strategin för formellt skydd av skog. Det uppmärksammades i samband med Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper på 1990-talet då flera nyckelbiotoper och naturvärden registrerades i området.

Ängtjärnshöjden består huvudsakligen av gammal naturskogsartad barrskog i starkt kuperad terräng där flera små branter förekommer. I den västra delen finns yngre skog i gallringsålder bestående av tall med inslag av gran och högt lövinslag. Området sträcker sig i öst-västlig riktning, är ca 100 m brett och dryga 1,5 km långt. Naturvärdena är höga och har etablerats under lång tid av orördhet i området. Området är till största delen

gran dominerat med bitvis stort inslag av tall på torra höjdparter samt spridda aspar och andra lövträd. Små branter med lodräta bergväggar skapar intressanta växtplatser för mossor och lavar. Inom vissa delar finns grova granlågor liggande i plockepinn.

Senvuxenhet i kombination med hög luftfuktighet har gynnat hänglavar som garnlav och violettgrå tagellav (NT). Döda senvuxna grannar har angrepp av bronshjon och på fuktiga lågor har skogstrappmossa (NT), vedtrappmossa (NT) och långfliksmossa noterats. Områdets grova aspar hyser många intressanta arter som lunglav (NT), korallblylav, stor aspticka (NT) och platt fjädermossa. Bland fåglarna märks järpe och tretåig hackspett (NT).

Den yngre västra delen har i dagsläget lägre naturvärde. Skogen består av kuperad terräng med små branter och hållmarker där tall i huvudsak dominerar. Inom vissa delar är andelen lövträd stort och dominerande. Bl.a. finns flera asprika partier intill block och loddytor. Förekomsten av signalarter som guldlockmossa och kalkkrusmossa vittnar om att det basiskt innehåller i berggrunden. Likaså förekommer signalarterna bårdlav, fällmossa och koralllav.

Totalt har 20 signalarter och sex rödlistade arter noterats. Det planerade reservatsområdet ansluter till befintliga biotopskyddsområden och naturvårdsavtal.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Arbete pågår med reservatsbildning
- Inom området har sex rödlistade arter påträffats
- Ängtjärnshöjden ansluter till storområdet Fjornshöjden

20 Myrbråten

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 12811584, 6610113

Skydd: Reservatsbildning pågår

Areal: 7 ha

Skyddsmotiv: N, B, Z

Beskrivning: Medelålders till äldre lövsucces­sioner, i en värde­trakt med krävande lövskogsarter

Källor: 39, 52, 73

Det föreslagna naturreservatet Myrbråten ligger ca 6 km nordöst om Töcksfors samhälle alldeles väster om Stallarebyn. Områdets naturvärden uppmärksammades i samband med Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering på 1990-talet. Myrbråten består av den nationellt underrepresenterade skogstypen medelålders till äldre lövsucces­sioner och är belägen i en värde­trakt där flera krävande lövskogsarter noterats.

I slutet av 1800-talet bestod ungefär halva arealen vid Myrbråten av odlingsmark medan övrigt är markerat som lövskog på hembygdkartan. Sannolikt har större delen brukats genom odling eller bete. Någon gång under mellankrigstiden lades jordbruket ned och markerna växte igen spontant med lövskog. Under 1970-talet planterades en begränsad del av åkermarken med gran. Sedan dess har i princip skogen utvecklats fritt. Resultatet idag är en sekundärt uppkommen lövskog där asp och björk dominerar

Skrovellav

Foto: Fredrik Wilde

med inslag av gråal, gran, tall, rönn, lönn och sälg. Tack vare avsaknaden av skogliga ingrepp har skogen idag ett högt naturvärde med både välutvecklad och i vissa yngre delar tilltagande självgallring. Detta har resulterat i förekomst av en hel del död ved, främst högstubbar och lågor av asp, björk och gråal. Vedlevande svampar som fnöskticka på björk, rävticka på asp och alticka på gråal är vanliga. En grov björk med stora fruktkroppar av fnöskticka hade kläckhål efter jättesvampmal (NT). Förekomsten av denna stora malfjäril visar ofta på en kontinuitet av lämpliga miljöer på landskapsnivå, det vill säga i detta fall tillräcklig mängd döda lövträd. På äldre murken ved har arter som grön skär­mossa och stubbspretmossa noterats, vilka kräver fuktig, äldre ved. Död ved i form av färska vindfällen av gran och tall förekommer också. Inslag av berg i dagen och lodytor skapar torrmarksflora och stenväxande moss- och lavflora med till exempel skrovellav (NT) och bårdslav. Vissa av asparna är relativt senvuxna vilket gynnar kryptogamfloran. Arter som skrovellav (NT), aspgelélav (NT), slanklav och asphättemossa förekommer. Objektet är också en viktig värde­kärna för lövskogsberoende hackspettar som till exempel mindre hackspett (NT).

Myrbråten ansluter i norost till storområdet Fjornshöjden som sedan tidigare pekats ut som värde­trakt av Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen i den regionala strategin för formellt skydd av skog. I området finns flera naturreservat, bio­topskydd och avtal.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Arbete pågår med reservatsbildning
- Inom området har flera rödlistade arter påträffats
- Myrbråten ansluter till storområdet Fjornshöjden

21 Hanserud

Naturvärdesklass: 2
Koordinater: 1282396, 6608736
Skydd: Inget
Areal: 1,9ha
Skyddsmotiv: B, N
Beskrivning: Hagmarker med värdefull flora
Källor: 7, 18, 75

Hanserud är beläget cirka 6 km västnordväst om Töcksfors, i anslutning till byn Kroken vid sjön Kroksjön. Landskapet är småkuperat, sluttar svagt ner mot sjön och jordarten är svallad morän eller lera. Övervägande delen av området har frisk mark med några mindre, torra partier. Vegetationstypen är huvudsakligen av rödvenhed- och rödvenängstyp.

Vid naturvårdsinventeringen 1988 noterades ormröt, slåttergubbe (NT), ängsskallra, bockrot, kattfot, brudborste, gökärt, liten blåklocka, blåsuga, nattviol och fältgentiana (EN).

Vid TUVA inventeringen 2002 noterades t.ex. nattviol, ormröt, slåttergubbe (NT), jungfru Marie nycklar och skogsklocka (NT). En spontan anteckning i protokollet var "kanonställe vad gäller floran".

Jungfru Marie nycklar

Foto: Håkan Emilsson

Nattviol

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området har en intressant flora, med flera rödlistade arter.
- Lokalens status idag är osäker och lokalen bör kollas upp

22 Ögårn

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 3
Koordinater: 6600546. 1276735
Skydd: Byggnadsminnesförklaring
Areal: 3,5 ha
Skyddsmotiv: L, B, Z
Beskrivning: Gammal genuin gårdsbild med höga naturvärden
Källor: 2, 5, 57, 71, 73

Ögårn ligger vid Dusserud, cirka 4 km söder om Töcksfors, öster om Foxen. Gården har sitt ursprung i tidig medeltid. När Sveriges befolkning minskade under senare delen av medeltiden blev det överskott på jordbruksmark och många av de senast etablerade och mest av-

lägsna gårdarna övergavs. När befolkningen började öka igen togs marken vid ödegårdarna åter i bruk. Vid Ögårn byggdes 1777 en loge och två lador men det dröjde till 1819 innan det första boningshuset uppfördes. Då kallades gården rätt och slätt för Ödegården eller Ögårn.

Foto: Stig Emilsson

Foto: Stig Emilsson

Ögårn i Dusserud har en genuin gårdsbild bevarad med ett komplett byggnadsbestånd som visar prov på äldre timmerbyggnadskonst. Alla byggnader är omålade och ligger oregelbundet placerade över gårdstunet. Bostadshuset, som uppfördes 1819, är en två våningar hög timmerbyggnad, delvis klädd med panel och med tegeltak

Under resten av 1800-talet fram till 1900 kompletterades bebyggelsen vid Ögårn med bland annat bastu, vishusbod, kostall och svinhus. De senaste större förändringarna på Ögårn skedde 1911 då en öppen spis i rummet ersattes med en kamin och köket fick en ny vedspis. Det säger en del om utvecklingen de senaste hundra åren.

Under hela 1900-talet brukade de tre systerkonen Nils, Anders och Maria Stina Aronsson gården på samma sätt som sina föräldrar och farföräldrar. Redan ett år efter den siste broderns död 1944 lät Maria Stina testamentera gården med tillhörande mark och inventarier till Västra Fågelviks församling. I testamentet uttryckte hon att gården skulle brukas, att byggnaderna skulle underhållas väl och inte byggas om, samt att inventarierna inte fick säljas eller flyttas.

Byggnader och gårdsbild är idag skyddade. Området hyser även biologiska värden. Tomt och en del omgivande marker har hållits öppna och här finns bland annat orkidéerna nattviol och jungfru Marie nycklar samt de ovanliga insekterna väddsandbi och allmän metallvingesvärmare. I östra kanten av berget strax öster om Ögårn finns en nyckelbiotop med flera ovanliga lavar.

Trots att det är byggnader och gårdsbild som är skyddade genom en byggnadsminnesför-

klaring hyser området även biologiska värden. Tomt och en del omgivande marker har hållits öppna. Bland floran kan orkidéerna nattviol och jungfru Marie nycklar nämnas och här har också de rödlistade insekterna väddsandbi (NT) och allmän metallvingesvärmare (NT) noterats. I östra kanten av berget nordöst om Ögårn finns en nyckelbiotop med bl.a. de rödlistade lavarna aspegelav (NT) och skrovellav (NT).

Gården visas under sommarhalvåret. För guidning kontakta Sven Emsell 0573-221 00

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Ögårn visar en ursprunglig gårdsmiljö från 1800-talet där den yttre naturmiljön utgör en integrerad del
- Betesmarken kring Ögårn hyser flera rödlistade arter

23 Selen

Naturvärdesklass: 3

Koordinater: 1284392, 6600044

Skydd: Skydd enligt kulturminneslagen

Areal: 2,8 ha

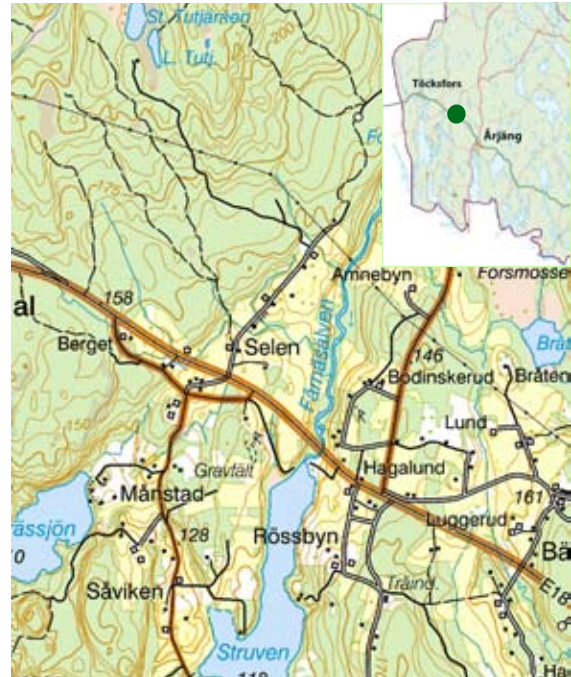
Skyddsmotiv: B

Beskrivning: Fornminnesområde med värdefull ängsflora

Källor: 2, 7, 18, 75

Byarna Selen och Månstad ligger på ömse sidor om E18 ungefär mitt emellan Årjäng och Töcksfors. Mellan Selen och Månstad på södra sidan vägen finns ett järnåldersgravfält med sju stensättningar, en hög och två rösen. Omkringliggande åkrar är belägna på sediment av lättlera-finmo. Västerut finns ett barrskogsområde på kallt berg som har ett tunt, svallat moräntäcke. Gravfältet är beläget på krönet i övergången mellan dessa jordarter med en svag sluttning åt öster där en del moränblock förhindrat uppodling till åker. Berggrunden är gnejsgranit av Åmålstyp.

Gravsättningen och den östliga sluttningen sköts genom fornminnesvården. Området har karaktär av hagmark och har tidigare betats av får. Under senare år har skötseln inskränkt sig till slåtter av själva gravfältet. Längre tillbaka är det också troligt att området utnyttjats som hagmark, åtminstone under 1900-talet. Övervägande delen av området har frisk mark med några mindre, torra partier. Vegetationstypen är huvudsakligen rödvenhed- och rödvenängstyp. Vid den översiktliga naturvårdsinventeringen 1988 noterades indikatorarterna ormröt, slåttergubbe (NT), ängsskallra, bockrot,

kattfot, brudborste, gökärt, liten blåklocka, blåsuga, nattviol och fältgentiana (CR).

Vid TUVÄ-inventeringen 2002 var området åter klassat som betesmark men artlistan var betydligt kortare än 1988, och till exempel fältgentiana, orkidéer och slåttergubbe saknades. Selen finns med i Länsstyrelsens åtgärdsprogram för kulturmiljöer där det påpekas att det är viktigt med en fortsatt hävd av kulturlandskapet. Då detta tidigare hyst höga naturvärden i form av flera rödlistade arter är fortsatt hävd, och gärna restaurering, en viktig åtgärd

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området har tidigare haft en intressant ängsflora, med flera rödlistade arter.
- Området är viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer och där fortsatt hävd är inskrivet som en prioriterad åtgärd
- Lokalens status idag är osäker och lokalen bör kollas upp

24 Varsbobäcken/Fågelmossen

Foto: Bruno Sjöqvist

Naturvärdesklass: 3
Koordinater: 1290033, 6599331
Skydd: Saknar formellt skydd
Areal: 36 ha
Skyddsmotiv: B, N
Beskrivning: Nyckelbiotoper med bland annat hålllav.
Källor: 53, 71, 73,

Varsbobäcken rinner mellan Vamnevattnet och Bösjön. Vattensystemet ligger mellan E18 och väg 172 ungefär 7-8 km norr om Årjängs tätort. Hela bäckdalen är ett naturvärdesobjekt på drygt 11 hektar. Fågelmossen är ett mosaikartat men huvudsakligen skogsbevuxet område som ligger på höjden öster om bäcken. I västkanten finns en nyckelbiotop på drygt 6 hektar med tre delområden. Det första delområdet är på 0,3 hektar och utgörs av en sumpskog med stora naturvärden trots sin litenhet. Skogen har sannolikt lång historik, vilket bl.a. några vresiga gamla alar vittnar om. Många av de element och substrat som kännetecknar en värdefull sumpskog finns representerade i området, vars areal tidigare varit den dubbla. Södra delen har dock kalavverkats utan någon naturhänsyn. Delområde två utgörs av två surdråg. Det första avvattnar sumpskogen och det andra rinner in i området norrifrån. De båda sammanflyter och rinner ut i Varsbobäcken. Trädsiktet domineras av gran och skogen är relativt välsluten. Det skyddade terrängläget tillsammans med den täta skogen och rinnande vatten ger hög luftfuktighet och därmed stort skyddsvärde. Området bedöms ha ett stort värde för ovanliga arter av mossor. Den tredje delen som också är den största med en areal på drygt fyra hektar ligger uppe på höjden åt öster. Det är ett varierat område

där huvuddelen utgörs av gammal, tidigare dimensionshuggen skog med gamla, grova tallar och klenare restskog av gran. Träden har påfallande stor mängd hänglavar och speciellt av signalarten garnlav. I söder finns ett brantare parti med inslag av grov asp och i anslutning till denna ett sumpskogsparti med inslag av klibbal. I alla tre delområdena är de rödlistade lavarna aspegelav (NT) och hålllav (VU) funna. I västra kanten finns också en nyckelbiotop. Det rör sig om en tallskog med inslag av grova och grovgreniga gammeltallar. Sannolikt finns tjäderspel i området.

Längre söderut finns ytterligare en nyckelbiotop som utgörs av ett parti av Varsbobäcken där en mindre ravin har bildats. Intill bäcken finns mossklädda lodytor och skogen är gammal och tidigare dimensionsavverkad. Granarna är senväxta och har påväxt av bland annat garnlav.

Tofsmes

Foto: Dan Mangsbo

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- I området finns flera nyckelbiotoper och naturvårdsobjekt.
- Flera rödlistade arter har noterats från området.
- I området finns flera värdefulla sumpskogar.

25 Ulvsjömyrarna

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1253030, 6602306
Skydd: Naturreservat,
 Natura 2000-område
Areal: 477 ha
Skyddsmotiv: N, B, G, Z
Beskrivning: Variationsrikt
 myrkomplex med intressant flora
Källor: 6, 7, 8, 49, 71

Naturreservatet Ulvsjömyrarna cirka 10 km norr om Årjängs tätort är ett myrkomplex med stark vildmarksprägel. Tystnaden är så påtaglig att man reagerar på den. Området ligger i en växtgeografisk zon där nordliga och sydliga arter möts. Det höglänta läget på över 200 m

ger ett kallt och nederbördsrikt klimat vilket gynnar flera nordliga arter. Här finns vidare några subatlantiska arters nordligaste växtlokaler. Den dominerande vegetationen består av vitmossor som bygger upp hela myrkomplexet. Utöver vitmossor växer här också bland

Foto: Håkan Emilsson

annat olika starrarter där strängstarr, nålstarr och taggstarr är vanliga men också den nordliga och ovanliga vitstarran förekommer. Andra växtgeografiskt intressanta arter är småsiles-hår, klockklung, brunag, dvärgbjörk, dyttåg och skvattram. Rosling, tranbär, kråkbär och ljung förekommer över hela området. I Stutekärret i områdets norra del kan den botaniskt intresserade finna till exempel klockklung, brunag, dyttåg och vitstarr samt orkidéerna sumpnycklar och myggblomster. Fågelfaunan på myren är artfattig men orre, storspov, ljunpipare, grönbena, trana och skogssnäppa förekommer. Knipa ses ofta i de små tjärnarna och häckar troligen.

Områdets berggrund är heterogen. De nordvästra delarna består av gnejser och de syd-

Foto: Håkan Emilsson

Foto: Håkan Emilsson

östra delarna består huvudsakligen av leptiter, graniter och grönstenar. Grönstensförekomsten gynnar en rikare vegetation varför rikkärrsarter påträffas i dessa delar. Områdets brutna topografi bidrar även till förekomst av en rad olika växtsamhällen. Vad det gäller mänsklig påverkan är myrmarken orörd. Vissa delar har dock tidigare slagits.

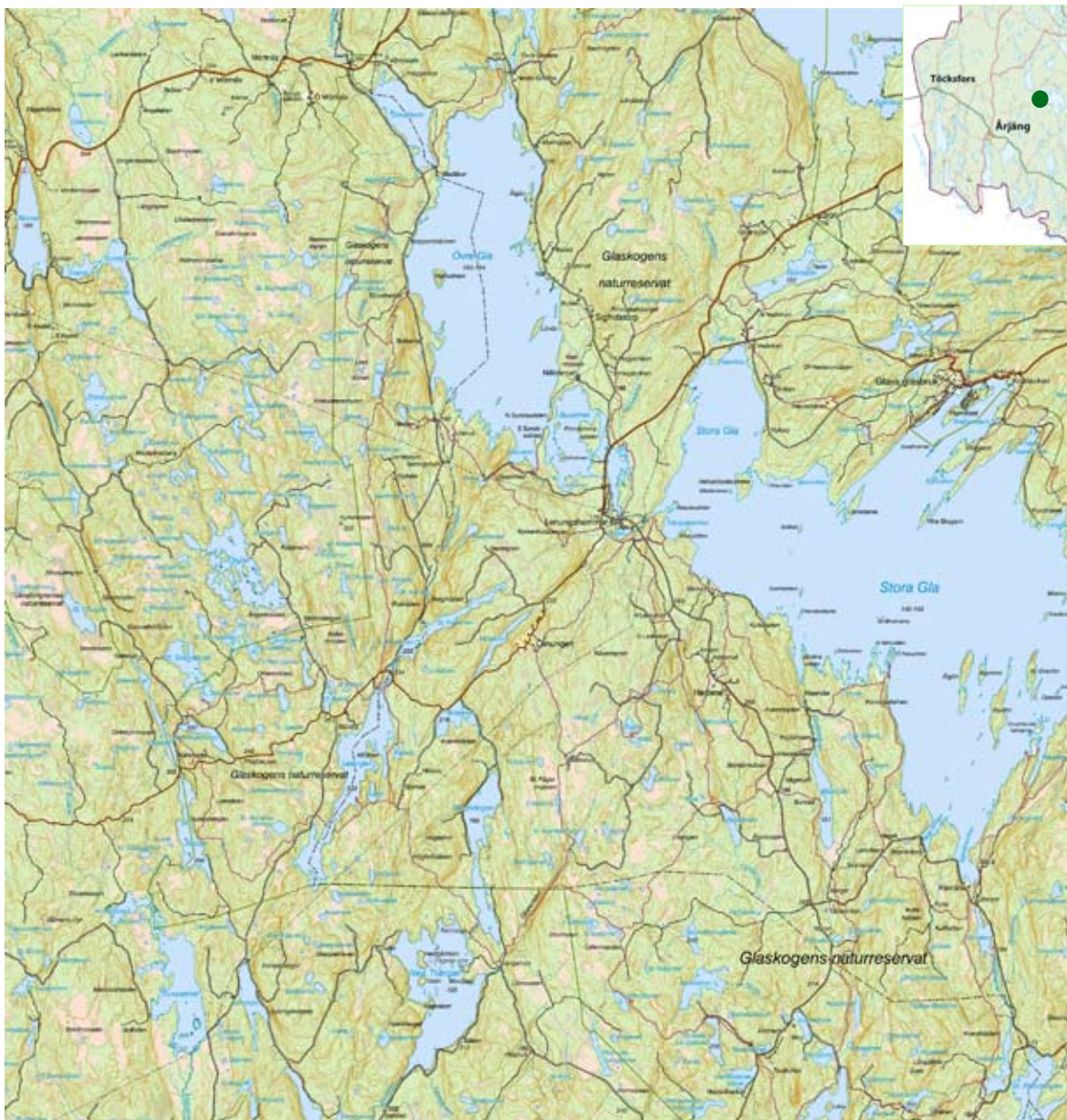
Myrholmarna hyser skog av naturskogs-karaktär där Järpe förekommer. I skogen omkring myrkomplexet bedrivs dock aktivt skogsbruk. Trots detta finns tre nyckelbiotoper och fyra naturvärdesobjekt i närområdet. Där förekommer senvuxen tall och gran och gamla, grova aspar. Ett av naturvärdesobjekten utgör en sedan länge känd spelplats för tjäder.

Ulvsjömyrarna ingår i den nationella myrskyddsplanen och är Natura 2000 område utifrån både habitats- och fågeldirektivet.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Ulvsjömyrarna är utpekade som skyddsvärt i den nationella myrskyddsplanen, och är av riksintresse för naturvården.
- Området är naturreservat och Natura 2000-område utifrån både habitat och fågeldirektivet.
- Ulvsjömyrarna är till större delen opåverkade av människan.
- Området hyser höga botaniska värden och är växtgeografiskt mycket intressant för sin kombination av nordliga och sydväsliga arter.
- Fastmarksholmar i området har naturskog med höga värden och flera nyckelbiotoper finns i kringliggande områden.

26 Glaskogen

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1301194,6600829
Skydd: Naturreservat
Areal: 56 ha i
Skyddsmotiv: F, B, Z
Beskrivning: Friluftsområde med variationsrik natur
Källor: 1, 47, 48, 49

Glaskogen är Värmlands till ytan största naturreservat och ligger i det starkt kuperade och sjörika landskapet mellan Arvika och Årjäng. Reservatet omfattar en yta av ca 28 000 hektar, 6 900 av dessa ligger i Årjängs kommun och ungefär en femtedel av reservatet utgörs av vatten. Sjöar, tjärnar, älvar, småbäckar samt anslutande myrar och mossar ger tillsammans med de vidsträckt skogarna land-

Foto: Stig Emilsson

Foto: Håkan Emilsson

skapet en speciell prägel av vildmark. Glaskogen är ett reservat som främst är avsatt för det rörliga friluftslivet. Inte mindre än 30 mil vandringsleder finns med iordningställda vindskydd, eldstäder, toaletter, informationsskyltar med mera. Uppskattningsvis besöker årligen 15 000 - 25 000 människor Glaskogen för att vandra, paddla kanot, cykla eller på annat sätt röra sig i området. Vid Lenungshammar i Arvika kommun finns en informationscentral som hålls öppen sommartid där man kan köpa kartor, fiskekort, livsmedel etcetera. Här kan man även få en del tips och information om Glaskogens olika leder och trevliga utflyktsmål. Glaskogen är också geologisk intressant. En stor del av området tillhör nämligen Gillbergaskålen, som utgör en "fördjupning" i urberget i vilken lager efter lager av yngre bergarter byggts upp. Alla lager stupar från periferin in mot centrum, vilket även ger sig till känna i de smala, i stråk anordnade öarna i Glasjöarna.

Att reservatsbildningen huvudsakligen gjorts för det rörliga friluftslivet innebär inte att området saknar naturvärden. Det finns till exempel cirka 20 skogliga nyckelbiotoper avgränsade inom reservatet, och totalt 67 ha är formellt skyddat som biotopskydd och naturvårdsavtal. Fågelfaunan hyser totalt mellan 90 och 100 häckande arter. Däggdjursfaunan är till stor del typisk med älg, rådjur, skogshare, mård, räv och bäver. Av de stora rovdjuren ses årligen

Foto: Stig Emilsson

Foto: Stig Emilsson

spår av lodjur. Floran är i regel ordinär men det finns områden med rikare flora. Det finns flera riktigt intressanta områden att besöka.

Ett exempel är Kalleboda i väster längs vägen mellan Lenungshammar och Södra Ström, där det växer rikligt med hassel. Hassel är en god kalkindikator och växer på dessa breddgrader endast under mycket goda betingelser. Vid Kalleboda finns även lövrika nyckelbiotoper med rik lavflora samt ängsmarker som delvis hävdas.

Ett annat område med höga naturvärden är Finntorp, ännu hävdad odlingslandskap beläget på karakteristisk höjdrygg. Det stora, ännu öppna småskaliga odlingslandskapet med odlingsrösen, stengärdesgårdar och solitärträd har en ålderdomlig prägel. Området har en hävdgynnad flora med bland annat slättergubbe, jungfrulin, ormrot, knägräs, granspira, ljungögontröst och stagg. Finntorp är också en fin fjärilslokal där ovanliga arter som allmän metallvingesvärmare, mindre bastardsvärmare, sexfläckig bastards-

värmare och sotnäsfjäril har noterats.

Den största sjön inom Årjängsdelen av reservatet är Övre Gla. Övre Gla är en naturskön klarvattensjö, 1 173 ha stor och 53 meter djup, belägen inom Byälvens avrinningsområde. Sjön är mycket försurningskänslig, och kalkades första gången 1987. Övre Gla har ett bestånd av storväxt, sjölevande öring. Maxvikten uppges till 2 kg.

I reservatets nordvästra kant rinner Sörboedsälven ut i sjön Gladåkern som har förbindelse med Stora Gla. Älven som utgör kommungräns mot Eda har ett litet bestånd av flodpärlmusslor och utgör uppväxtområden för den storväxta, sjölevande öringen i Stora Gla.

Ett annat intressant område är den nordvända branten vid Djuvsheden strax väster om Övre Gla. Den är lättillgänglig via flera vandringsleder, geologiskt intressant och har rik mossflora. Området är blockigt och naturen dramatisk.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Glaskogen är naturreservat och av riksintresse för friluftslivet
- Inom den del av reservatet som ligger i Årjängs kommun har ett 20-tal nyckelbiotoper registrerats, 67 ha är formellt skyddat som biotopskydd eller naturvårdsavtal
- Vid Kalleboda och Finntorp finns ängs- och hagmarker med flera rödlistade arter av kärlväxter och dagfjärilar
- Glaskogen är geologiskt intressant som en del av Gillbergaskålen.

27 Ösjöskogen

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1298097, 6603588
Skydd: Reservatsbildning pågår
Areal: 91 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z
Beskrivning: Brandpåverkad barmnatskog med lövinslag
Källor: 52, 71, 73

Ösjön är belägen 13 km nordöst om Årjäng, mellan naturreservaten Ulvsjömyrarna och Glasskogen. I samband med Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering avgränsades tre nyckelbiotoper norr om Ösjön. Det är i huvudsak dessa som nu finns med i en pågående reservatsbildning.

Området har tidigare påverkats av flera omfattande skogsbränder. Brandstubbar kan därför hittas här och var i skogen. Branden har gynnat uppslag av asp, som i dag har uppnått grova dimensioner. I delar av området finns ansamlingar av liggande döda aspar, till exempel i anslutning till Stora Ösjötjärn där bävern fällt en del grov asp. På dessa äldre liggande träd förekommer flera ovanliga mossor och vedsvampar som vedtrappsmissa (NT) och kanderlabersvamp. I dag utgörs området i huvudsak av naturskog av gran med stort inslag av gamla aspar. De flesta tallar är sedan länge avverkade men det finns kvar något bestånd där tallarna i dag i flera fall är över 200 år gamla. I ett delområde finns också gott om

gamla björkar med fnösketikka, Andra intressanta artfynd i området är t.ex. talltikka (NT) och skrovellav (NT).

Foto: Fredrik Wilde

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- I området finns flera nyckelbiotoper och naturvårdsobjekt
- Reservatsbildning pågår
- Flera rödlistade arter har noterats s området

28 Låssbyn

Foto: Johan Bohlin

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1271195, 6599845
Skydd: Naturreservat
Areal: 67 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z
Beskrivning: Lövrikt och kuperat skogslandskap
Källor: 30, 71, 73

Låssbyn ligger cirka 4 km väster om Västra Fågelvik, alldeles vid riksgården mot Norge. Reservatet som bildades 2006 omfattar 67 hektar och utgörs till stor del av drygt hundraårig gammal, typisk västvarmländsk granskog med ett lövinslag på 10-20 procent. Hela området sluttar svagt åt väster och genomkorsas i nord-sydlig riktning av flera skarpt nedskurna sprickdalar som skapar variation i skogen. På dalbottenarna finns små kärr, samt sumpskogar med klippal, björk och gran. På fastmarken dominerar gran. Inslaget av löv utgörs till

större delen av gamla och ibland mycket grova aspar som antagligen har samma ålder, eller möjligen något högre, än granskogen. Många av asparna är murkna eller toppbrutna och har gott om tickor på stammen. Tall finns bara i mycket begränsad omfattning på lite magrare, nästan hållmarksliknande partier. De centrala delarna har en glesare och mer påverkad skog som består av ungefär lika delar gran och tall. Det är svårt att bedöma skogshistoriken i området. Hela området har en relativt likåldrig, cirka 110 år gammal skog som kan vara ett resultat av tidigare kalavverkning eller möjligen en brand med påföljande avverkning. Några gamla överståndare av tall har inte påträffats i området. Det enda tydliga tecknet på tidigare skogsbrand är ett par tallar med brandljud, alldeles i kanten av Skärmossen.

Området kan delas in i tre delområden. Längst i norr och söder ligger skiften som klasats som nyckelbiotoper och består av naturskogslänkande granskogar med upp till 30% inslag av gammal grov asp och relativt gott om död ved. Mellan dessa ligger ett mosaikartat område som är mera påverkat av skogsbruk. Totalt har fyra rödlistade arter noterats i reservatet, lunglav (NT), koralltaggvamp (NT), stor aspticka (NT) och tretåig hackspett (NT). Dessutom har gnagspår efter bronsbjörn och kläckhål efter aspraktbagge (NT) noterats.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Låssbyn är naturreservat.
- Inom området har flera rödlistade arter påträffats.
- De gamla grandominerade skogarna i naturreservatet är, genom begränsad påverkan av sentida skogsbruk, naturskogsartade med gott om död ved och en hög andel lövträd som asp och björk

29 Öjersbyn

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1271468, 6598141
Skydd: Reservatsbildning pågår
Areal: 83 ha
Skyddsmotiv: N B
Beskrivning: Skogsområde med naturskogskaraktär
Källor: 39, 52, 53, 73

Öjersbyn ligger c:a 2,5 km väster om Västra Fågelvik. Ytterligare en km mot väster ligger ett skogsområde avgränsat av Dammtjärn i öster och Norska gränsen i Väster. Området som är höglänt och kuperat täcks av barrskog som ibland har högt lövinslag och naturskogskaraktär. Här och var finns branter och fuktigare områden där gran dominerar. I samband med Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering på 1990-talet avgränsades flera nyckelbiotoper i området och ett stort antal signalarter noterades, bl.a. de rödlistade lavarna brunpudrad nållav (NT) aspegelav (NT) och grynlav (VU). Länsstyrelsen har nu påbörjat en reservatsbildning i området som är på ca 83 hektar. Strax öster om Dammtjärn i nedre delen av branten mot Öjersbyn ligger ytterligare en nyckelbiotop som inte finns med i det planerade reservatet. Det rör sig om en långsträckt bergbrant vars karaktär skiftar. Berggrunden är mestadels rik och utgörs av kalkförande grönstenar. Nyckelbiotopen är den signalartsrikaste i Årjängs

kommun. Hela 70 olika signalarter har hittats. Flera rödlistade lavar och mossor förekommer i som till exempel vedtrappmossa (NT), skogs-trappmossa (NT) och lunglav (NT).

Foto: Johan Bohlin

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området är av Länsstyrelsen föreslaget som ett naturreservat.
- Området är av naturskogskaraktär och hyser flera rödlistade arter.

30 Skalgrusbankar vid Hulabäcksröset

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 6594171 1271454

Skydd: Riksintresse

Areal: 3 ha?

Skyddsmotiv: G

Beskrivning: Skalgrusbankar nära högsta kustlinjen

Källor: 7,13

Skalgrusbankarna som är av riksintresse ligger cirka 2 km rakt västerut från Vängsviken i Foxen. Det utgörs av den nordligast och högst belägna kända skalgrusbanken inom Vänerbassängen. Banken ligger i en liten bäckravin ca 200 meter öster om norska gränsen och 500 meter söder om Hulabäcksröset.

Bäckravinen är orienterad i sydväst-nordostlig riktning och avvattnar ett myrkomplex på norska sidan. Skalgruset är fläckvis avsatt utmed bäckravinen, vid nivån 170 meter över havet. Ett 20-30 cm tjockt skalgrustäcke återfinns under det 10 cm tjocka vegetationstäcket.

Gamla igenvuxna täkter där man tagit vara på kalkskalerna återfinns här och var. Den maximala tjockleken hos skalskikten i dessa täkter har varit omkring 50 cm. Skalfragment av *Macoma calcarea*, *Mytilus edulis* och *Balanus crenatus* är dominerande.

Skalgrusbankarna bildades under en period i

samband med den senaste istidens slutskede då Vänerbäcken stod i förbindelse med Oslofjorden och Västerhavet via ett cirka 10 km brett sund vid riksgränsen.

Detta objekt saknar skyltning och är svårt att hitta.

Foto: Jan Uddén, Bohusläns museum

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- De nordligast och högst liggande kända skaldjursbankarna i Vänerbassängen
- Riksintresse för naturvården

31 Bodabäckens dalgång

Naturvärdesklass: 3

Koordinater: 1272779, 6591711

Skydd: Saknar skydd

Areal: 50 ha

Skyddsmotiv: N, B

Beskrivning: Representativ sprickdal med rikare flora.

Källor: 7, 71, 73

Bodabäcken mynnar i Foxen cirka sex km söder om Västra Fågelviks kyrka. Bodabäcken är en liten skogsbäck, som rinner fram i en av de längre och mera karakteristiska sprickdalarna. Sprickdalen torde leda sitt ursprung tillbaka till en stelningsspricka som bildades för ca 1 200 miljoner år sedan i slutskedet av den dalsländiska bergskedjeveckningen. Dalgången, som är 10-20 meter djup och lika bred, sträcker sig från riksröse 26 vid Mon till Vängsviken mellan Östra och Västra Boda. I sitt tre km långa lopp faller bäckens vattenyta från cirka 145 meter över havet vid Mon till ca 102 meter över havet, som är Foxens och därmed Vängsvikens normalvattenstånd.

Bäcken rinner ömsom lugnt i ett något vindlande lopp med svagt försumpade stränder, ömsom något hastigare i ett nästan rakt lopp med småblockig botten och likadana stränder. Tecken tyder på att sprängningar här företagits för att öka vattenframläppligheten och vattendraget har troligen använts som flottningsled.

Dalsidorna är omväxlande mer eller mindre sluttande och ibland nästan lodräta stup. Bitvis har mycket stora block rasat ned från dalsidorna och ansamlats mellan bäcken och bergbranten. Berggrunden utgörs av granit men dalgången genomkorsas dryga kilometern nedströms Mon även några meter bred gång med amfibolit.

Granskog med inslag av björk, asp och tall dominerar i området. På magrare jordar dominerar tall. I övrigt förekommer klibbal, gråal,

rön och lind. Buskskiktet är mest utvecklat i sprickdalens botten och innehåller brakved, olvon, hassel och skogstry. Flera mer krävande arter har noterats som gullpudra, dvärghäxört, rödblära, vårärt, trolldruva och strutbräken.

I bäckravinen ligger tre nyckelbiotoper (10B8e04,11,12) som utgörs av naturlig skogsbäck, bergsbrant och barrnaturskog. Bland de vid inventeringen funna arterna kan brunpudrad nållav och gränsticka (NT) nämnas liksom de krävande mossorna grov baronmossa och kalkkrusmossa. I ravinen finns också två naturvärdesobjekt. Det finns även äldre fynd av storbandmossa.

Zoologiskt förefaller området vara dåligt känt men lekande bäcknejonöga har iakttagits i bäcken.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Bodabäcken är en liten skogsbäck, som rinner fram i en av de längre och mera karakteristiska sprickdalarna i kommunen
- Längs bäcken finns flera nyckelbiotoper och naturvårdsobjekt
- Flera rödlistade arter har noterats från området

32 Stora Le - Foxen

Foto: Annika Myrell

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1275224, 6575125
Skydd: Riksintresse
Areal: 11 900 ha
Skyddsmotiv: R, Z, L
Beskrivning: Mycket djupa klarvattenssjöar med öring
Källor: 1, 4, 7, 13, 15, 17, 74, 78

Foxen och Stora Le är tillsammans en stor klarvattensjö. Arealen inom Värmlands län uppgår till cirka 5 900 hektar. Sjön sträcker sig även in i Älvsborgs län och Norge. Stora Le-Foxen är Sveriges till ytan 19:e största sjö. Största djup i Foxen är 55 meter, i Stora Le 96 meter. Sjöarna regleras vid Lennartsfors kraftverk med en dämningssamplitud på 2,84 meter.

Sjöarnas branta oexploaterade stränder ger en stark vildmarkskaraktär. Vissa avsnitt har gott om otillgängliga stup och rasbranter. Branterna har inslag av naturskogsartad vegetation, främst tallskog med torrakor och lågor. Betydande lövinslag gynnar en del ovanliga växt- och djurarter. I området på ömse sidor om Stora Les norra del finns gott om nyckelbiotoper med bl.a. rik moss- och lavflora, och här finns bland annat Värmlands enda förekomst av västlig gyttelav. Näringsrik berggrund ger här och var även en rikare kärlväxtflora, exempelvis blodnäva, gaffelbräken och bergjohannesört. Det finns också ett Natura 2000-område som heter "Branter i DANO-området" och utgörs som namnet antyder av branter och strandområden. Det skyddsvärda habitatet kallas "klippvegetation

på silikatrika bergytter".

Foxen och Stora Le har en artrik fiskfauna. En uppströmslekande stam av storöring har största vikt 4 kg och medelvikt 1-2 kg. Foxen har dessutom en nedströmslekande form av storöring, vars reproduktionsområde är Forstjärnets nedre delar mot Lennartsfors. Fisktrappor har byggts förbi kraftstationerna i Töcksfors för att möjliggöra uppvandring och avelsfisksamling av storöring från Foxen och Stora Le. Fiskfaunan är artrik med bl.a. gädda, abborre, mört, sik, siklöja, braxen, lake samt horn- berg- och stensimpa. Totalt har 18 fiskarter noterats. Foxen hade tidigare ett livskraftigt bestånd av flodkräfta. Detta är nu utslaget på grund av utsättningar av signalkräfta. Det finns också sex glacialmarina relikter i sjön, fem arter av kräftdjur (*Mysis relicta*, *Relictacanthus lacustris* (*Gammaracanthus lacustris*), *Monoporeia affinis* (*Pontoporeia affinis*), *Pallasea quardispinosa*, *Limnocalanus macrurus*) samt den tidigare nämnda hornsimpa. Dessa har överlevt i den kalla djupa sjön sedan området vid istidens slutskede täcktes av hav. Så många relikter har bara hittats i ytterligare ett 20-tal sjöar i Sverige.

Foto: Tommy Norén

Karaktärsfåglar för sjöarna är storlom, fiskgjuse, fisktärna och småskrake. För att skydda häckningen av dessa finns ett antal fågel-skyddsområden, tre i Stora Le och sexton i Foxen, med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti.

Stora Le och Foxen ingår i DANO-området som är riksintresse för friluftslivet. DANO-området är välbesökt friluftsområde som har gott om kanotleder och iordningställda fasta lägerplatser. För att nyttja dessa måste man köpa ett naturvårdskort. Naturvårdskort och fiskekort säljs hos kanotuthyrare och turistbyråer.

Foto: Annika Myrell

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Stora Le-Foxen är klassat som riksintresse både för naturvård och friluftsliv
- Sjön hyser ett livskraftigt, i tillflödena reproducerande storöringbestånd med vikter upp emot 4 kg
- Sjöarna ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området.
- Det finns hela 19 fågel-skyddsområden i sjöarna tre i Stora Le och sexton i Foxen.
- Sjöarna hyser ovanligt många arter av glacialmarina relikter
- Vid sjöarnas branta oexploaterade stränder finns många nyckelbiotoper, naturvärden och ett Natura 2000-område

33 Lystjärn Blomskog

Lunglav.

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 2

Koordinater: 1281183, 6588896

Skydd: Saknar formellt skydd, nyckelbiotop

Areal: 20 ha

Skyddsmotiv: B, N

Beskrivning: Asprik granskog med mycket rik lavflora.

Källor: 53, 71, 73

Lystjärn är en sjö mellan Övre Blomsjön och Foxen, 10 km väster om Årjängs tätort. I sjön går gränsen mellan tre församlingar, Blomskog i syd, Silbodalen i öst och Västra Fågelvik i väster. Söder om sjön finns tre nyckelbiotoper. Den finaste (10B7g02) ligger i sydvästra kanten av sjön och har en yta på 2,8 hektar. Det rör sig om en äldre granskog med stort inslag av grova aspar och rikligt med gran- och asplågor i olika nedbrytningsstadier. Nordsluttning i kombination med närheten till Lystjärn ger en hög luftfuktighet, vilket gynnar hotade och sällsynta lavar. Flera rödlistade arter exempelvis lunglav (NT) och västlig njurlav (NT) samt en mängd signalarter har noterats i området. Bland de sistnämnda märks norrlandslav och västlig hakmossa. I Lystjärns södra kant rinner en liten bäck ut från höjdområdet söder om sjön. I bäckdalen ligger ytterligare en nyckelbiotop (10B7g13) på 2,9 hektar med drygt hundraåring granskog som är rik på lågor och lavar, gammelgranlav och kattfotslav är vanliga. Området har rik mossflora med bl.a. stor revmossa, västlig hakmossa, vågig sidenmossa och långfliksmossa. Ytterligare ett hundratal meter åt öster ligger ännu en nyckelbiotop (10B7g14) på 1,6 hektar med ungefär samma kvalitéer och artuppsättning som grannbiotopen.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området har flera nyckelbiotoper
- Flera rödlistade arter har noterats från området

34 Kyrkerudsbäcken

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 1289870, 6590050

Skydd: Saknar skydd

Längd: 1,6 km

Skyddsmotiv: Z

Beskrivning: Oreglerat vattendrag som utgör reproduktionsområde för Västra Silens unika storöring

Källor: 17, 51, 58, 78

Kyrkerudsbäcken avvattnar Furskogsvattnet och är ca 1,5 km lång med 30 meters fallhöjd. Bäck- en är opåverkad av reglering och bedöms inte vara i behov av vandringsvägar. Bäck- en utgör ett reproduktionsområde för Västra Silens unika storöring. 1996 ersattes en icke fungerande fisktrappa med en ny med synnerligen gott resultat. Elfisken uppströms den nya trappan visar en tydlig utveckling hos såväl årsyngel (0+) som äldre individer. Vid elfisken genomförda perioden 1990-1996 varierade tätheterna mellan 1,4 – 11,1 öringar/100 m², vilket är en mycket låga värden. Efter att den nya trappan har tagits i bruk har tätheterna varierat mellan 46,9 – 368,5 öringar/100 m² vilket är höga värden. Kyrkerudsbäcken har även biotopvårdats, det vill säga man återskapat goda miljöer för öring samt stödutplanterat öringyngel från Orvisksandsbäcken. Detta har gett en fantastisk utveckling av öringbeståndet i Kyrkerudsbäcken.

Med utgångspunkt från genomförda elfisken kan en teoretisk beräkning av hur mycket smolt från Kyrkerudsbäcken som utvandrandrar till Västra Silen göras. Smolt är öringar som är äldre än en sommar och som lämnar sin upp- växtmiljö i rinnande vatten för att vandra ut i en sjö. Under perioden 1998-2007 har medel- tätheten av öring äldre än en sommar i Kyrkerudsbäcken (>0+) varit cirka 64 individer per 100 m² bottenyta. Om hela sträckan har lämp- ligen uppväxtområden för öring finns cirka 3150 m² (ca 1400 m lång och ca 2,3 m bred) botten

att tillgå. Detta innebär att Kyrkerudsbäcken årligen producerar cirka 2000 öringar. Av dessa kommer många att stanna i bäcken men om vi gör en realistisk skattning att 30 % av öring- arna vandrar ut till Västra Silen så producerar Kyrkerudsbäcken ca 600 smolt/år. Odlad smolt har en högre dödlighet jämfört med vild smolt. Man uppskattar att det går 4 odlade smolt på 1 vild smolt. 600 naturligt producerad smolt skulle då motsvara en kompensationsutsätt- ning om 2400 odlad smolt vilket med dagens penningvärde (2010) kan värderas till cirka 53 000 SEK. Denna siffra kan symboliskt visa hur mycket "pengar" Kyrkerudsbäcken levererar varje år i form av öringsproduktion. Då är inte värdet på de smolt som växer till sig till stora öringar i Västra Silen inräknande, inte heller de som stannar och växer till i Kyrkerudsbäcken.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Ett av Årjängs bästa öringproducerande vattendrag
- Beträktas som ett av det viktigaste reproduktionsområde för Västra Silens unika stam av storöring
- Vattendragets ringa storlek gör det känslig för ingrepp i närmiljön som kan påverka beskuggning och erosion t ex skogbruk
- Opåverkad av reglering
- Västra Silen med tillflöden är utpekade som regionalt och nationellt särskilt värdefulla

35 Silbodalsälven

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 2
Koordinater: 659848,129238
Skydd: Inget
Areal: 1,9 ha
Skyddsmotiv: Z, R
Beskrivning: Tätortsnära vattendrag med flodkräfta
Källor: 17, 51, 58, 76, 78

Silbodalsälven passerar Årjängs tätort och rinner ut i Västra Silen. Vattendraget har en längd på cirka 14 km och ett avrinningsområde som omfattar totalt 77,3 km². Bland de sjöar som avvattnas via Silbodalsälven kan Tvärvattnet, Löv och Klevatjärnet nämnas. Silbodalsälven är huvudsakligen ett lugnflytande, slingrande och

Foto: Stig Emilsson

Foto: Tomas Jansson

väl beskuggat vattendrag med nyckelbiotoper som korvsjöar, översilade klippor och utströmningsområden. Ibland avbryts det lugna lopet av strömmande partier med lekplatser för Västra Silens öring. Längs vattnet finns flera bestånd med sjölgallrande gråal där bland annat stjärtmes och mindre hackspett (NT) håller till. Flodkräfta (CR) förekommer också. Systemet har kalkats regelbundet sedan 1980, och en kalkdoserare finns sedan 1987. Den totala årliga givan av kalk till avrinningsområdet varierar mellan 120 och 150 ton. Planerad giva 2010 är 130 ton kalkstensmjöl vid doseraren och 52 ton genom sjökalkning i Klevatjärnet och Löv, alltså totalt 182 ton. Målsättningen med kalkningen är att skydda vattendragets stam av flodkräfta och reproduktionsområden för Västra Silens storöring som dessutom utpekats som särskilt värdefull av Fiskeriverket.

Förutom genom kemisk provtagning följs kalkningen upp genom bottenfaunaprovtagningar.

Det finns två provpunkter i Silbodalsälvens avrinningsområde, en i Silbodalsälven vid Nor-

ra Ström och en i biflödet Tvärvattenbäcken vid Tvärdala. Efter provtagning och analys klassas Silbodalsälven ha "Ingen eller obetydlig påverkan" av försurning from 1997 medan Tvärvattnebäcken åter anses ha "Betydlig påverkan" 2007 efter att fått klassningen "Ingen eller obetydlig påverkan" 2001 och 2004

I samban med länsstyrelsens biotopkartering noterades 20 vandringshinder i Silbodalsälven varav 6 var dammar, 12 bäverdammar, 1 vägtrumma och ett av annan karaktär. Ingen av dammarna nyttjades för kraftproduktion. Endast en av dammarna utgjorde ett definitivt hinder för öring. Övriga bedömdes som partiella för öring eller partiella eller definitiva för mört.

Just nu pågår arbete med att tillgängliggöra de vackra miljöerna längs Silbodalsälven inne i Årjängs tätort. Leder anläggs och broar byggs för att göra det enkelt att promenera i området, lyssna på fågelsången eller studera Silbodalsälvens bävvar.

Silbodalsälven har utpekats som regionalt och nationellt särskilt värdefull av både länsstyrelsen och Fiskeriverket.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Silbodalsälven utgör reproduktionsområde för Västra Silens öring
- Vattendraget rinner genom Årjängs centrum
- Silbodalsälven har utpekats som regionalt och nationellt särskilt värdefull och hyser den rödlistade flodkräftan (CR)

36 Åsebyälven

Foto: Tomas Jansson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1296740, 6589560
Skydd: Saknar skydd
Längd: 5,5 km
Skyddsmotiv: Sjövandrande öring, flodkräfta
Beskrivning: Vattendrag med ett av Sveriges bästa flodkräftbestånd
Källor: 17, 51, 58, 61, 62, 76, 78

Åsebyälven avvattnar ett flertal sjöar och tjärnar. De övre delarna av avrinningsområdet består till stor del av myrmarker och övrig skogsmark som till viss del är beläget i Glaskogens naturreservat. Åsebyälven mynnar i Järnsjön. Sedan 1985 ingår älven i kalkningsverksamheten. Åsebyälven är flottleds- och regleringspåverkad. Det finns tre dammar varav två är av större modell där kraftproduktion sker. Sjövandrande öring kan nyttja cirka 800 m av älven innan första kraftstationen sätter stopp för fortsatt vandring. Elprovfiske har bedrivits sedan 1990 vid en lokal strax innan mynningen

i Järnsjön. Öringbeståndet är mycket svagt av okänd anledning. Vid flera tillfällen har reproduktionen uteblivit.

Åsebyälven har haft flodkräftor sedan början av 1920-talet efter att cirka 700 flodkräftor från bland annat Silbodalsälven planterades ut. Innan kalkningen påbörjades 1985 var flodkräftorna nära randen till utslagning på grund av försurningen. Efter kalkningen är vattenkemin god och flodkräftbeståndet återetablerades igen. Numera utgör beståndet ett av Sveriges främsta flodkräftbestånd.

Foto: Tomas Jansson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Åsebyälven har potential att utgöra ett viktigt reproduktionsområde för Järnsjöns storöring
- Hyser ett av landets bästa bestånd med den akut hotade flodkräftan
- Illegal utplantering av pestbärande signalkräfter utgör ett konstant hot mot ett flodkräftbestånd

37 Korsdalen

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1300793, 6594081
Skydd: Reservatsarbete pågår
Areal: 57,5 ha
Skyddsmotiv: N B Z
Beskrivning: Gammal barandpåverkad barrskog med hög lövandel.
Källor: 39, 52, 71, 73

Korsdalens planerade naturreservat är beläget cirka 9 km nordost om Årjäng, i höjdområdet mellan sjöarna Nedre Tväggen, Tväggjärn och Björnsjön. Totalt uppgår området till cirka 57,5 hektar. Inom området finns några små myrar och skogstjärnarna Svarttjärn, Lilla och Stora Bjurtjärn. Terrängen är kuperad och flera små bergbranter förekommer, ofta med blandsumpskog eller klibbalkärr nedanför. Huvuddelen av området har naturskogsartad skog med grandominans på växtligare mark och talldominans på höjdryggar med tunt jordtäckte. Övervägande delen av bestånden är äldre än hundra år. En tall har åldersbestämts till hela 396 år! Spridda spår efter tidigare skogsbränder syns på tallstubbar. Lövinslag finns över hela arealen men i olika grad. I brantare sluttningar är förekomsten av asp stor. Även gamla björkar förekommer här och var. Flertalet hotade kryptogamer som hittats i området är knutna till gamla aspar, asplågor eller barkfallna björkar i fuktig och stabil miljö. Ett par bra exempel är kandelabersvamp (NT) och vit vedfingersvamp (NT) som båda är beroende av murken och fuktig aspved.

Kläckhål efter aspraktbagge (NT) har också hittats på några spridda solexponerade aspar.

Här och var är granskogen tät och självgallring genom konkurrens i kombination med insekts- och svampangrepp har skapat en hel del torrträd och lågor. Gnagspår av skalbag-

gen bronshjon har konstaterats. Närheten till skogstjärnet och den omgivande slutna gammelskogen bidrar till hög luftfuktighet vilket gynnar många krävande mossor och lavar. Bland arterna kan lunglav (NT), aspegelav (NT), garnlav, grön sköldmossa och vedtrappmossa (NT) nämnas. På döda björkhögstubbar med uppläkt näver har fuktighetskrävande skorplavar som brunpudrad nållav och liten blekspik (NT) hittats. Bland fågelfaunan märks tretåig hackspett (NT), tjäder och järpe. Totalt har 10 rödlistade arter hittats i området och ytterligare 29 signalarter.

Foto: Fredrik Wilde

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Arbete pågår med reservatsbildning
- Inom området har minst 8 rödlistade arter påträffats
- Ingår i värde trakten Dalsland och Västra Värmlands lövrika skogar

38 Sandaälven

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1299535, 6587397
Skydd: Saknar skydd, reservatarbete pågår
Längd: 5,5 km
Skyddsmotiv: N, Z
Beskrivning: Oreglerat vattendrag med öring och flodkräfta
Källor: 17, 51, 56, 61, 62, 76, 78

Sandaälven har sina källor på gränsen till Glas-kogens naturreservat och mynnar i Järnsjön vid Sanda. Älven avvattnar bland annat Södra och Norra Tvångstjärn, Edsälven och Nedre Tvängen. Det pågår arbete med att göra Sandaälven till naturreservat. Det planerade reservatet omfattar Sandaälven, Södra Tvångstjärnen och Edsälven. Hela detta område kallas här för enkelhetens skull Sandaälven.

Dammar finns vid utloppet ur Nedre Tvängen

och Södra Tvångstjärn, vid dessa har man anlagt fiskvägar i form av bassängtrappor som gör det möjligt för fisk att vandra förbi dammarna. Man har också en säkerställd minitappning som sköts av fiskevårdsföreningen och någon egentlig reglering förekommer inte utan vattendragen följer den normala vattenregimen.

Sandaälven är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag av både Fiskeri-

Foto: Tomas Jansson

Foto: Stig Emilsson

verket och länsstyrelsen. Detta motiveras av att den är det viktigaste reproduktionsområdet för Järnsjöns storöringbestånd, är oreglerad och har ett mycket gott bestånd av flodkräftor (CR). Sandaälven är flottledsrensad, men biotopvårdande åtgärder har genomförts i delar av älven i syfte att förbättra förutsättningarna för öring. Nedre delen av Sandaälven karakteriseras av svagt strömmande vatten med inslag av forsande partier. Bottenmaterialet utgörs huvudsakligen av grus och sand medan kantzonerna domineras av lövskog. De övre delarna av älven domineras av forsande partier med inslag av strömmande och lugnflytande partier. På dessa delar är strandzonen bevuxen av barrskog med inslag av löv. Sandaälven är näringsfattig och saknar till stor del vattenvegetation. I de lugnflytande partierna förekommer en hel del död ved som gynnar både insekter och kräftor. Vissa delar av Sandaälven är dock fortfarande kraftigt påverkad av flottledsrensning vilket innebär att dessa delar mer eller mindre saknar biotoper för öring och flodkräftor (CR).

Edsälven avvattnar Nedre Tvängen. Nedre Tvängen kalkades första gången 1982. Flodkräftor (CR) planterades ut för första gången 1994, dessförinnan fanns inte flodkräftor. Typiskt för Edsälven är en stor del forsande eller strömmande vatten över sten- och blockbemande botten vilket innebär goda biotoper för flodkräftor och öring. Edsälven är näringsfattig vilket återspeglas i vegetationsfria botten. Edsälven var tidigare mycket påverkad av flottledsrensning men 2001 genomfördes biotopvård i syfte att förbättra förutsättningarna för öring. En fisktrappa iordningställdes vid utloppet ur Nedre Tvängen samtidigt som stenblock och sten lyftes tillbaks från strandbrinken ut i vattnet. Efter dessa insatser finns mycket goda förutsättningar för kräftor vilket även tätheterna vid elfisken påvisar. Elfisken på flodkräftbeståndet 2007 och 2008 visar att Edsälven har bland de högsta tätheter av kräftor som noterats vid elfiske. Älven hyser också ett relativt svagt öringbestånd.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Sandaälven utgör ett viktigt reproduktionsområde för Järnsjöns storöring
- Älven hyser ett bra bestånd med den rödlistade, akut hotade flodkräftan (CR)
- Sandaälven är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag av både Fiskeriverket och länsstyrelsen.
- Länsstyrelsen arbetar med att skapa ett naturreservat av Sandaälven

39 Tegsnäs

Foto: Anita Andersson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1366880, 6590806
Skydd: Reservatsbildning pågår
Areal: 190ha
Skyddsmotiv: N B Z
Beskrivning: Barnnaturskog
Källor: 7, 39, 52, 73

Tegsnäsområdet är beläget sydost om byn Tegen i östra delen av Årjängs kommun, strax söder om gränsen till Glaskogens naturreservat. Området omfattar cirka 140 hektar skogsmark, varav en ovanligt hög andel är av naturskogskaraktär med en stor variation av naturtyper, och omgärdar den lilla sjön Tegstjärnet som genom ett utlopp i sydost avvattnas till Älgsjön. Här finns lövrika branter, gran-naturskogar, gamla tallbestånd på runt 200 år, tall-, gran- och klibbalsumpskogar och ett par öppna myrmarker.

Ute på höjdryggen mellan Tegstjärnet och Älgsjön finns ett område med gammal barrskog uppkommen på ett naturligt sätt efter brand. Terrängen är bitvis kuperad och svårframkomlig med inslag av bergbranter och svackor med sumpskog. Skogen har under

Foto: Anita Andersson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området är av Länsstyrelsen föreslaget som ett naturreservat.
- Områdets naturvärden är anmärkningsvärt höga och knutna till en skogstyp som blir alltmer sällsynt
- Området är av naturskogskaraktär och totalt har 15 rödlistade arter noterats

lång tid varit i det närmaste orörd och över hela området påträffas därför stora mängder död ved, mestadels av gran. I granbestånden finns ofta ett tjockt moststäcke och i fuktiga dråg uppträder rika partier med örtflora. I dessa svackor är luftfuktigheten hög och gynnsam för många arter av mossor, lavar och svampar. Död ved i fuktiga partier hyser särskilt många ovanliga arter.

Närmare gården Tegen finns ett område som bär spår efter tidigare brand. Flera myr- och sumpskogspartier ger området ett vildmarksartat utseende och en variation som är viktig bland annat för arter som tjäder. Senvuxna granar och döda träd har goda förutsättningar för en rik fauna av vedinsekter, bland annat förekommer långhorningen bronshjon i döda granar. I sluttningarna mot Tegstjärnet finns också områden med rikare berggrund.

Totalt utgörs arealen av 139,4 hektar land och 52,6 hektar vatten. Minst 15 rödlistade arter påträffats i området förutom cirka 60 "vanliga" signalarter. Bland lavarna kan aspegelav (NT), lunglav (NT), grynlav (VU) och läderlappslav (NT) nämnas, bland mossorna vedtrappmossa (NT) och grön sköldmossa. Även fågellivet är rikt med skogsduva, duvhök, gråspett och tretårig hackspett (NT). Även flera rödlistade svampar är noterade som gränsticka (NT), veckticka (NT) och vit vedfingersvamp (NT).

40 Båtsnäs

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1274500, 6587074
Skydd: Delvis interimistiskt naturreservat/
 Natura 2000
Areal: 143 ha
Skyddsmotiv: B, N
Beskrivning: Värmlands främsta lokal för
 oceaniska lavar
Källor: 39, 52, 53, 71, 73

Ungefär fyra kilometer nordväst om Lennartsfors på Foxens västra strand strax söder om Båtsnäs ligger ett intressant område som upptäcktes i samband med Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Det rör sig om sluttningar och branter med gammal barrskog. Skogstypen varierar, sumpskog i väster, barrblandskog med många små våtar på höjdryggen, längre österut tallhällar och branter med stort inslag av gammal asp. Närheten till sjön gör att luftfuktigheten tidvis blir hög i området. Detta i kombination med trädens höga ålder ger ovanligt gynnsamma förhållanden för vissa extremt krävande lavar. Området är Värmlands främsta lokal för oceaniska lavar. Här påträffas en rad mycket sällsynta arter varav en, västlig gyttelav, här har sin enda växtplats i länet. Andra rödlistade lavar som förekommer i området är aspegelav (NT), blylav (VU), lunglav (NT), skrovellav (NT), ädellav (VU), västlig njurlav (NT), grynlav (VU), och grymig geelav (VU). Hackmärken efter tretåig hackspett (NT), påträffas här och där i området. Arten förekommer enbart i skogsområden som varit orörda under lång tid och har därför minskat mycket kraftigt i landet som helhet. Även den likaledes rödlistade asppraktbaggen (NT), har hittats i området. 2007 avsattes ett 30 hektar stort område som interimistiskt naturreservat.

Området ingår också delvis i Natura 2000-området "Branter i DANO-området". Området är skyddat enligt habitatdirektivet och naturtypen kallas "klippvegetation på silikatrika bergtytor". Natura 2000-området är på 93 hektar och omfattar i huvudsak strandområden och öar med tallbevuxna hällar. Områdets naturvärden är främst knutna till förekomster av kryptogamer och rovfåglar.

Såväl det interimistiska reservatet och Natura 2000-området ingår i DANO-området och är av riksintresse både för naturvård och friluftsliv.

Västlig gyttelav (CR).

Foto: Fredrik Wilde

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Området är interimistiskt reservat eller Natura 2000-område
- Branterna på västra sidan Foxen är Värmlands bästa lokal för rödlistade lavar
- Området är riksintresse för både naturvård och friluftsliv

41 Västra Silen

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1309914, 6582780
Skydd: Riksintresse
Areal: 1 407ha
Skyddsmotiv: Z, R, L
Beskrivning: Djup klarvattensjö med rik fauna bl.a. storöring och flodkräfta
Källor: 1, 4, 7, 13, 15, 17, 74, 76, 78

Västra Silen är en stor sprickdalssjö. Den är avlång i nord-sydlig riktning och sträcker sig från Årjäng i norr 28 km söderut till Kråkviken i Dalsland. Den är på sitt bredaste ställe 3 km, men i övrigt 1-1,5 km bred. Det största djupet är på 41 meter. Västra Silen är reglerad via en damm i Skifors nere i Dalsland med en amplitud av mellan 1-3 meter. Sjön har en artrik fiskfauna med bland annat en unik stam av storöring samt hornsimpa. Öringen uppges ha en maxvikt av 7 kg och årligen fångas öringar på mellan 5 och 6 kg. Odling på den lokala öringstammen har gjorts för utsättning, smolten anses tålig och har hög överlevnad. Utplanteringar av gullspångslax och vätternröding har tidigare gjorts.

Sjön hyser också flera glacialrelikter, dvs djur som överlevt i de kalla djupa sjöarna sedan området täcktes av vatten vid den sista istidens slutskede. Det rör sig förutom den tidigare nämnda hornsimpan om fem olika kräftdjur (*Mysis relicta*, *Relictacanthus lacustris* (*Gammaracanthus lacustris*), *Monoporeia affinis* (*Pontoporeia affinis*), *Pallasea quardispinosa*, *Limnocalanus macrurus*) och den parasitiska hakmasken *Echinorhynchus salmonis*.

Den rödlistade flodkräftan finns också i sjön. Bland fågelfaunan märks storlom, smålom och häckande fiskgjuse. För att skydda häckningen av dessa finns tre fågelskyddsområden med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti för att skydda fågellivet.

Sjöns tillflöden är bl.a. Silbodalsälven, Kyrkerudsbäcken och Orviksandsbäcken, vilka alla beskrivs som egna områden i detta dokument. Dessa vattendrag samt Guribäcken på Dalslandssidan utgör lekplatser för sjöns storöring och. Biotopvård har genomförts i kommunens regi i Kyrkerudsbäcken 1996 och Silbodalsälven 1998. Årjängs kommun organiserar sjö- och våtmarkskalkning i tillflödena på Värmlandssidan. Det finns också en kalkdoserare i Silbodalsälven.

Västra Silen ingår i riksobjektet DANO-området.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Västra Silen är klassat som riksintresse både för naturvård och friluftsliv
- Sjön hyser ett livskraftigt, i tillflödena reproducerande storöringbestånd med vikter upp mot 7 kg
- I sjön förekommer den rödlistade flodkräftan (CR)
- Sjön ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området
- Det finns 3 fågelskyddsområden i sjön för att skydda bland annat storlom och fiskgjuse

42 Ängemyrarna

Foto: Fredrik Wilde

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1292970, 6583227
Skydd: Reservatsbildning pågår
Areal: 56 ha
Skyddsmotiv: N, Z, B
Beskrivning: Gammal tallskog
Källor: 39, 52

Det föreslagna reservatet Ängemyrarna är beläget mellan Västra Silen och Järnsjön, 7 km söder om Årjängs tätort. Förslaget omfattar totalt ca 56 hektar och utgörs huvudsakligen av relativt högstammig tallskog med ett fältskikt som varierar mellan blåbär, ljung och lavrika hållmarker. I fuktiga svackor i terrängen ökar andelen gran. Spridd förekomst av löv, främst asp och vårtbjörk förekommer. I den centrala delen, där skogsmarken sluttar mot sydost ner mot Ängemyrarna, dominerar hållmarkstallskog. Här glesnar trädskiktet något och inslaget av riktigt gamla knotiga tallar ökar. Det är här och på Ängemyrarnas myr och skogsmosaik som vildmarksprägel är som störst. Österut, mellan Ängemyrarna och Dundertjärn, minskar inslaget av gammeltall något och skogens medelålder är lägre. Spår efter brand finns både på torrakor och levande tallar. På en tall räknades upp till tre invallningar efter tidigare bränder.

Huvudmotivet för den föreslagna reservatsbildningen är att bevara en gammal tallskog och ett mindre område med värdefull skog- och myrmosaik. Den allmänna förekomsten av gammeltallar gör skogen naturskogslik på flertalet ställen. Även den spridda förekomsten av gammal, grov asp är värdefull. Dock är tillgången på död ved begränsad men spridda talltorrakor, gamla lämnade toppar efter plockhuggning och lågor i olika nedbrytningsstadier förekommer.

I partier med tjockare jordtäckning eller sumpig mark finns granskog med tall- och lövinslag. I

västra delens västsluttning finns naturskogsartad granskog.

Den goda förekomsten av gammeltall skapar förutsättningar för en hel del krävande arter. Tjäder observeras på flera ställen inom området och spillning och natträdd tyder på att en lekplats finns här. Även järpe har observerats lämplig häckningsmiljö. I en myrkant strax öster om Ängemyrarna har även angrepp av reliktböck (NT) noterats i en gammal grovbarkig tall. Denna skalbagge lever i innerbarken på grövre, solexponerade tallar och är mycket sällsynt och lokal. Om arten fortfarande finns kvar i området är svårt att avgöra. På gammal tallved noterades arter som dvärgbägarlav, vedskivlav, tunn flarnlav och flagellkvastmossa. På några äldre tallågor har gnagspån och kläckhål efter raggböck (VU) hittats. Denna stora skalbagge kräver äldre tallågor, till exempel vindfällan, med speciell röta och god solexponering. Grövre tallågor med hård kärnved är lämpliga och då gärna träd som överlevt skogsbränder. På fuktig ved i skuggigt läge växer vedtrappmossa (NT) och långflikmossa. Inslaget av lövträd hyser även de en del krävande arter. I ett sumpskogsparti vid Ängemyrarna hittades de båda skorplavarna rostfläck och glansfläck på senvuxna gamla klibbalar. På grovbarkig gammal solexponerad asp hittas kläckhål efter aspraktbagge (NT). Den ovanliga svampen koralltaggsvamp har hittats på död lövved och kandelabersvamp (NT) är funnen på fuktig och murken asplåga.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Arbete pågår med reservatsbildning.
- Inom området har flera rödlistade arter påträffats.
- Området utgörs av gammal tallskog med höga naturvärden

43 Tokil

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1295077, 6581194
Skydd: Reservatsbildning pågår
Areal: 68 ha
Skyddsmotiv: N, B, Z
Beskrivning: Variationsrikt skogs- och odlingslandskap
Källor: 2, 7, 39, 52, 73

Tokil är en liten by belägen i en östsluttning strax sydväst om Järnsjön. Området är kalkpåverkat och har en lång historia av mänsklig påverkan. Östsluttningarna har tidigare brukats intensivt som åker-, slåtter- och betesmark.

Vid naturvårdsinventeringen 1988 innehöll fältskiktet arter som nattviol, brudsporre, ormbär, liljekonvalj, smörboll, blåsippan, jungfrulin, stor blåklocka, gullviva, troll-druva, vårärt och stinksyska. Länsstyrelsen arbetar idag med en reservatsbildning i området. Förslaget omfattar totalt cirka 68 hektar och karaktäriseras av stor variation

Hassellund.

Foto: Fredrik Wilde

av olika skogsmiljöer. Området innehåller en hassellund med nötkråka, områden med örtrik granskog, värdefull triviallövsog och kalkpåverkade alkärr. Det finns också inslag av ädellöv i form av alm, lind och ask (VU). Bland intressanta arter kan förutom nötkråkan nämnas blylav (VU), grymig gelélav (VU), kandelabersvamp (NT), rosenticka (NT), gråspett, mindre hackspett (NT), trettåig hackspett (NT) och några rödlistade skalbaggar.

Strax utanför den föreslagna reservatsgränsen i sydväst finns ett par rikkärr som uppmärksammades i samband med inventeringen 1988. Dessa klassades som nyckelbiotoper vid Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering, där för övrigt hela området klassades som naturvärde. Där förekommer de i Värmland mycket ovanliga halvgräsen skärmstarr och slokstarr. Även mossfloran är mycket speciell med bl.a. den i Värmland sällsynta Kärrkamossan (*Helodium blandowii*), rikkärrsindikatorn *Piprensarmossa* (*Paludella squarrosa*) samt den mycket sällsynta och hänsynskrävande levermossan *Dunmossa* (*Trichocolea tomentella*).

Tokil är också viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer. Där poängteras att det är viktigt med fortsatt hävd av odlingslandskapet för att upprätthålla Tokils värden som kulturmiljö.

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Arbete pågår med reservatsbildning
- Inom området har flera rödlistade arter påträffats
- Området är kalkpåverkat vilket leder till en exklusiv flora
- Området är viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsens åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer

44 Orvikssandsbäcken

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 1292340, 6579575

Skydd: Saknar skydd

Längd: 3,3 km

Skyddsmotiv: Z

Beskrivning: Oreglerat vattendrag som utgör lek område för Västra Silens storöring

Källor: 17, 51, 63, 75

Orvikssandsbäcken är ett litet vattendrag med en bredd som sällan överstiger 1,5 meter. Det betraktas trots sin ringa storlek som det viktigaste reproduktionsområdet för Västra Silens öringstam. Bäckens börjar med att avvattna Dundertjärn, för att efter ca 3,3 km mynna i Västra Silen ca 1,5 km söder om Risviken. Bäckens är oreglerad och har en fallhöjd på 89 m. Avrinningsområdet har en yta på 4,8 km². Det finns två mindre tjärnar i avrinningsområdet varav den ena är Motjärn. Bäckens från Motjärn är också öringförande och mynnar i Orvikssandsbäcken. Sedan 1986 kalkas Dundertjärn, och 1999 kompletterades kalkningen med våtmarkskalkning. Området ingår i Västra Silens norra fiskvårdsområdesförening. Trots vattendragets ringa storlek är den mycket värdefull som reproduktionslokal för Västra Silens unika stam av storöring. Västra Silen med tillflöden är utpekade som regionalt och nationellt särskilt värdefulla.

Problem med låg vattenföring uppstår vid torrperioder, vilken påverkar öringbeståndet negativt. Bäckens mynnar i Västra Silen över en sandstrand, vid låg vattenföring kan inte lekfisk vandra upp i bäcken. Cirka 300 m från mynningen i Västra Silen har Länsstyrelsen en elfiskelokal. Sedan 1992 har beståndet varit mycket stabilt med 50–90 årsyngel/100m²

och 20–110 fiskar äldre än ett år/100 m² vilket motsvarar normala till höga tätheter av öring. Hur tätheterna förhåller sig högre upp i systemet är okänt.

Orvikssandsbäckens litenhet medför att den är mycket känslig för påverkan av skogsbruk i anslutning till bäcken. Dels är öringen till stor del beroende av de insekter som ramlar ned i bäcken från angränsande vegetation samt att den effektivt och nödvändigtvis skuggar vattnet för att öring överhuvudtaget skall kunna överleva. Bäckens är dessutom mycket känslig för slamning som kan orsakas av körskador, dikning med mera. Slammet riskerar att täppa igen de viktiga lekbottenarna i bäcken.

Foto: Bruno Sjöqvist

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Ett av Årjängs bästa öringproducerande vattendrag, det viktigaste reproduktionsområde för Västra Silens unika stam av storöring
- Vattendragets ringa storlek gör den mycket känslig för ingrepp i närmiljön som kan påverka beskuggning och erosion t ex skogsbruk.
- Opåverkad av reglering.
- Västra Silen med tillflöden är utpekade som regionalt och nationellt särskilt värdefulla.
- Bäckens har nyckelbiotoper i form av blockrika forsar.

45 Tegen

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1293960 6579700
Skydd: Planerat naturreservat, Natura 2000
Areal: 11,3 ha
Skyddsmotiv: B, N, Z
Beskrivning: Slätter och betesmarker med ovanlig flora
Källor: 2, 7, 18, 48, 55

I det stora barrskogsområdet öster om sjön Västra Silen, cirka 10 km söder om Årjäng, ligger gården Tegen som är Natura 2000-område. Tegen utgör en rest av det äldre odlingslandskapet i trakten. Natura 2000-området omfattar hela Tegens inäga och gårdsbyggnader. Kring gårdsbyggnaderna ligger blomsterrika ängar, vilka delvis är trädbeklädda. Den rika florán kan dels förklaras av kalkförekomster i berggrunden och dels av tidigare långvarig hävd. På Tegens artrika ängar är arter som ängsskallra, ormrot, hirsstarr, prästkrage, ängsvädd, käringtand, jungfrulin, stagg, liten blåklocka, revfibbla och orkidéer som nattviol och jungfru marie nycklar vanliga. Av mindre allmänt förekommande arter kan orkidéer som brudsporre, vildlin, smörboll, svinrot, slätter-

Fibbla med blomfluga.

Foto: Håkan Emilsson

gubbe och darrgräs nämnas liksom granspira, svartkämpar och fältgentiana. I torrare partier finns kattfot. De gamla åkrarna på inägan har inte plöjts på flera decennier, varför ängsfloran även har spridit sig in på dessa marker. Av den rika florán följer även ett rikt insektsliv. Under sommaren 2006 inventerades dagfjärilar. Totalt påträffades 38 arter av dagfjärilar (inklusive bastardsvärmare och metallvingesvärmare) vilket är anmärkningsvärt. Förklaringen till Tegens fjärilsrikedom bör finnas i den stora ytan ängsmark, variationen av livsmiljöer och den artrika florán med en mångfald av blommande växter och god förekomst av en rad viktiga värdväxter för larverna, exempelvis ängsvädd, svartkämpar och käringtand. Områdets starka förekomst av bastardsvärmare (två arter) bör framhållas. Utöver typiska arter påträffades den regionalt intressanta och rödlistade arten silversmygare. Totalt hittades sex rödlistade arter.

Trädsiktet består bland annat av lind, ask, hassel, björk, asp, sälg och en. I busksiktet påträffas även de mer ovanliga arterna olvon och skogstry. Ett intressant och imponerande inslag i vegetationen är en kraftig, flerstamig lind i områdets östra del. Flera hamlade träd förekommer även i området, vissa av dem aktivt hamlade och vissa övergivna. Hamling är en gammal metod för lövtäkt som innebär att man skär av grenarna på träden, kvar blir oftast bara en knubbig stam. De avskurna skotten med löv användes som vinterfoder. Antalet värdefulla hagmarksträd är högt, 65 stycken noterades under ängs- och betesinventeringen (TUVA) sommaren 2004. Bland fågelfaunan märks bland annat nötkråka. Tegen brukades aktivt fram till 1980-talet, varefter beslutsfattande kring bildande av naturreservat påbörja-

des. Extensiv slåtter och bete skedde fram till 2001. Därefter har gårdens inäga hävdas mer intensivt genom årlig slåtter och bete. Slåtter sker främst i de centrala delarna och bete till större del i områdets yttre delar. Slåtter sker till viss del enligt gammal tradition och följs av efterbete. Efterbete samt övrigt bete sker främst med nötkreatur. Tegen är med i Värmlands kulturmiljöprogram med motivering att "Tegen utgör en ovanligt väl bibehållen rest av lövängsbruk med höga botaniska, landskapsmässiga och kulturhistoriska värden". Området finns även med i det nationella bevarande programmet för odlingslandskapet samt klassas till den högsta värdeklassen i 1994 års ängs- och hagmarksinventering. Odlingsrösen, brukningsvägar och rester av gårdesgårdar samt förekomst av hävdgynnad flora vittnar om gamla tiders småskaliga och variationsrika jordbruk. Området är viktig kulturmiljö och finns med i länsstyrelsen åtgärdsprogram för värmländska kulturmiljöer.

Smörboll

Foto: Håkan Emilsson

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Tegen är naturreservat och Natura 2000-område utifrån habitatsdirektivet.
- Inom området har 14 rödlistade arter påträffats.
- Tegen är med i Värmlands kulturmiljöprogram med motivering att "Tegen utgör en ovanligt väl bibehållen rest av lövängsbruk med höga botaniska, landskapsmässiga och kulturhistoriska värden".
- Området finns även med i det nationella bevarande programmet för odlingslandskapet samt klassas till den högsta värdeklassen i 1994-års ängs- och hagmarksinventering.

46 Järnsjön

Naturvärdesklass: 1

Koordinater: 1298640, 6585200

Skydd: Föreslagen som riksintresse

Areal: 4 500ha

Skyddsmotiv: N, Z

Beskrivning: Stor klarvattensjö med öring och kräftor

Källor: 7,17, 61, 62

Järnsjön ligger söder om E18 cirka 5 km öster om Årjäng, och är inte så långsmal som de flesta sjöar i området. Trots detta har sjön ett största djup på hela 64 meter och hyser ett par ishavrelikter (*Mysis relicta* och *Pallasea quadrispinosa*). Järnsjön är en näringsfattig klarvattensjö. Ytan är 4 500 ha, och medeldjupet ca 20 meter. Via Snarkilstjärn, Svensbysjön och Karlsforsälven avvattnas Järnsjön till Östra Silen. Sjön är reglerad sedan 1926 genom en damm i Snarkil. Järnsjön har en regleringsamplitud på 1,80 meter och en minitappning på 200 l/s.

Järnsjön hyser ett starkt bestånd av uppströmslekande storöring, största vikt 4-5 kg och medelvikt ca 1 kg. Tillgången har minskat under senare tid samtidigt som storleken ökat. Reproduktionsområden är tillflödena Sandaälven och Åsebyälven. Båda dessa vattensystem har kalkats. Lek- och uppväxtområden i Sandaälven har dessutom återställts efter flottledsrensningar. Fiskfaunan innehåller dessutom bl.a. sik och siklöja. Tidiga försök att plantera in röding och regnbåge, eller strupsnittsöring, har misslyckats. Den rödlistade flodkräftan förekommer. I fågelfaunan märks bl.a. storlom. Omgivningarna består främst av skogsmark, där bergiga stränder faller brant ner i sjön.

Hela Järnsjön med tillflöden är klassad som nationellt särskilt värdefull ur fiskesynpunkt med anledning av de arter som förekommer där, främst flodkräfta (skyddsområde) samt en storvuxen, ursprunglig, sjölevande öringstam. Sjön är också utpekad som regionalt särskilt värdefull och nationellt värdefull för naturvården och föreslagen som riksintresse för naturvården och fisket. Den är också vattentäkt.

Foto: Bruno Sjöqvist

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Järnsjön är vattentäkt och föreslagen som riksintresse för naturvården och fisket.
- Sjön hyser ett i tillflödena reproducerande starkt och storvuxet storöringbestånd.
- Två glacialmarina relikter samt den rödlistade flodkräftan förekommer i sjön.

47 Ragnilsrud

Naturvärdesklass: 3

Koordinater: 6588251, 1310027

Skydd: Saknar skydd

Areal: 5 ha

Skyddsmotiv: Z, B

Beskrivning: Intressant växt- och fjärilslokal

Källor: 3, 7, 57, 71

Ragnilsrud är ett gammalt boställe i väglöst land där gamla tiders slitsamma vardag gör sig påmind. Små åkerlappar i form av skogsodling, hackslåttermarker och mindre ängar vittnar om det maximala resursutnyttjandet i det karga landskapet. Floran är troligen fortfarande relativt artrik trots oregelbunden hävd. Vid den översiktliga naturvårdsinventeringen 1988 noterades till exempel slåttermugg (NT), gökärt, kattfot, liten blåklocka, ormröt. I samband med ett examensarbete vid Karlstads Universitet 2006 inventerades dagfjärilar vid Ragnilsrud. Vid denna hittades hela 24 arter dagfjärilar varav allmän metallvingesvärmare (NT), svävfluglik dagsvärmare (NT) samt allmän (NT), svävfluglik dagsvärmare (NT) samt allmän (NT) och liten bastardsvärmare (NT), var rödlistade. Senare har även sotgräsfjäril noterats i området.

Allmän bastardsvärmare.

Foto: Dan Mangsbo

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Intressant växtlokal med rödlistade fjärilar
- Lokalt intresse för restaurering av slåttermarken finns

48 Stora Bör

Foto: Håkan Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1309914, 6582780
Skydd: Riksintresse
Areal: 1 420 ha
Skyddsmotiv: Z, L, R
Beskrivning: Sjö med rik fauna bland annat storöring och flodkräfta
Källor: 7, 17, 19, 21

Stora Bör är belägen norr om E 18 i kommunens östra kant och har en sjöyta på 1 420 ha. Sjöns största djup är ca 30 m och medeldjupet ca 10 m. Stora Bör tillhör till skillnad från de flesta andra sjöar i Årjängs kommun Byälvens avrinningsområde. Den är en näringsfattig klarvattensjö som ligger högt upp i Lillälvens delavrinningsområde. Stora Bör skiljer sig markant från DANO-områdets djupa sprickdalsjöar och ligger delvis i grannkommunen Säffle. Med en rikedom på öar, holmar och skär, talrika skogsklädda uddar och varierade stränder med branta berg, vågslipade hållar

eller sandiga vikar har sjön mycket stora skönhetsvärden. Stora Bör ligger i ett barrskogslandskap och har trots sin lättillgänglighet från E 18 en stark vildmarksprägel. Sjön är välbesökt av kanotister och andra friluftslivsutövare. Bebyggelse och annan exploatering i sjöns närhet saknas. Östra sidan av sjön har förordnande enligt 19§ naturvårdslagen. Det handlar om ett drygt 400 hektar stort område inom Säffle kommun som är skyddat utifrån sin landskapsbild. Enligt Årjängs kommuns ÖP (översiktsplan) finns en önskan att sjön ska bedömas lika på båda sidor kommungränsen.

Foto: Håkan Emilsson

Foto: Håkan Emilsson

Stora Bör är av riksintresse för naturvården.

Sjön är reglerad i utloppet vid Norane i södra änden med en amplitud på 1,65 m. Fiskfaunan innehåller ett bestånd av uppströmslekande storöring med största vikt ca 5 kg. Reproduktionsområde är tillflödet Bärhusälven. Såväl Bärhusälven som Stora Bör har kalkats. Kalkningen av Stora Bör är nu avslutad men kalkning av mindre tjärnar och tillrinnande vattendrag högre upp i systemet pågår fortfarande. Lek- och uppväxtområden i Bärhusälven har dessutom återställts efter flottledsrensningar. I övrigt förekommer bland annat siklöja och nors i sjön och kräftor i tillflödet. I Lillälven som avtappar sjön finns öring, flodkräfta, stensimpa, samt längre nedströms i Säffle kommun även reproducerande flodpärlmussla. Sjön Stora Bör och vattendragen Lillälven och Bärhusälven är utpekade av både Fiskeriverket och Naturvårdsverket som nationellt särskilt värdefulla vatten.

Sjön har ett intressant men störningskänsligt fågelliv. Häckfågelfaunan innehåller bland annat storlom, fiskgjuse och lärkfalk. Även spår av utter har hittats 2003-2004.

Foto: Håkan Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Stora Bör är klassat som riksintresse både för naturvård och friluftsliv
- Sjön hyser ett i tillflödena reproducerande storöringbestånd med vikter upp mot 5 kg.
- I tillflödena förekommer den rödlistade flodkräftan
- Området kring sjön är oexploaterat, har vildmarksprägel men är ändå lättillgängligt

49 Skalgrusbankar vid Sandviken

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1274890, 6579330
Skydd: Riksintresse
Areal: 350ha
Skyddsmotiv: G
Beskrivning: Skalgrusbankar nära högsta kustlinjen
Källor: 7, 13, 73

Sandviken ligger strax väster om Sundsbyn, cirka 5 km syd-sydväst om Blomskog. När inlandsisen nådde norra delen av Stora Le-Le-långens sjösystem frilades ett ca 10 km brett sund längs nuvarande riksgränsen. Under de 1 000 år som detta sund existerade hade Vänerbäckenet en förbindelse med Västerhavet. I det dåvarande skärgårdslandskapet fanns mycket goda förutsättningar för en marin molluskfauna att massproduceras. Inom hela sjösystemet har man funnit skal av 25 molluskarter och 2 havstulpanarter.

Hittills har 11 olika bankar upptäckts i området vid Sandviken. De ligger på olika höjd och i något fall mycket nära Högsta Kustlinjen. Eftersom alla skalgrusförekomster är ackumulationsterrasser har faunan troligtvis ej levat ex-

akt på den plats där de nu hittats, utan på en något högre nivå.

Materialet i bankarna består av sand eller fint grus och i detta förekommer ofta skalen i form av klumpar. C-14-datering av skalen har visat på åldrar mellan 9 800 och 9 600 år. Tyvärr är bankarna mycket svåra att hitta för en lekman. Det vore önskvärt att någon av dem märktes ut och försägs med informationstavla.

Delar av området har även en rik flora, troligen genom en viss kalkpåverkan från skalgrusbankarna. Bland annat noterades en kalkpåverkad nyckelbiotop i en ravin norr om Sandviken vid Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. På en asplåga noterades den sällsynta arten vit vedfingersvamp (NT).

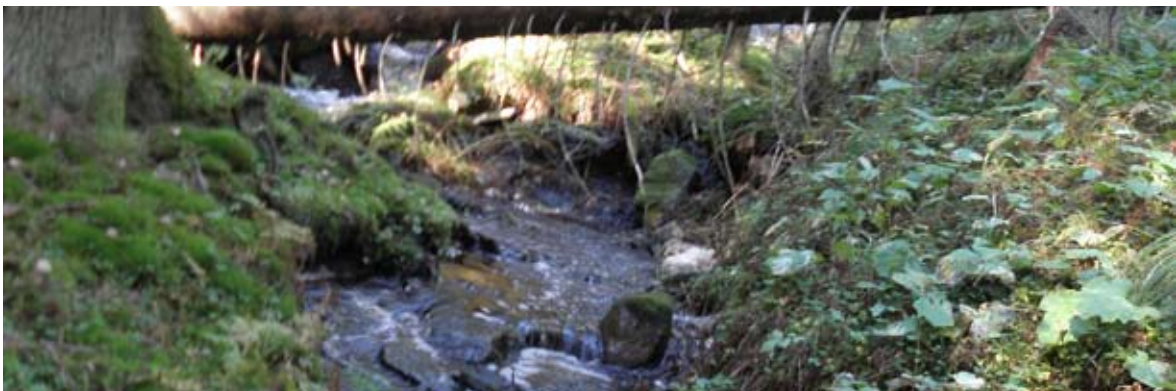

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Område med minst 11 skaldjursbankar från den forntida Vänerbassängen
- Riksintresse för naturvården
- En del av området är nyckelbiotop

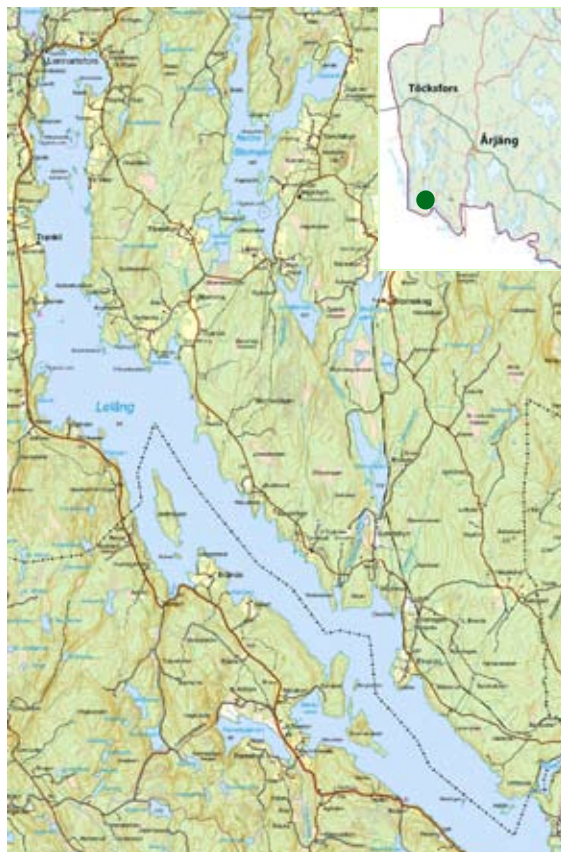
50 Lelång

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1286068, 6568149
Skydd: Riksintresse
Areal: 5500 ha
Skyddsmotiv: R, Z, L
Beskrivning: Klarvattenssjö med öring
Källor: 1, 7, 15, 21

Lelångs sprickdal, med branta huvudsakligen barrskogsklädda sidor, sträcker sig från Lennartsfors i norr ned mot sydost till Bengtsfors i Dalsland. Huvuddelen av sjöytan ligger i Dalsland och sjön administreras också av Västra Götaland, men drygt 2 000 ha av totalt 5 500 ha ligger på Värmlands sida om länsgränsen. Vid tilloppen från Foxen i Lennartsfors och från Västra Silen i Gustavsfors finns kraftverk och slussanläggningar. Detsamma gäller vid utloppet till Laxsjön i Dalsland. Arealen utgör 5500 hektar och största djupet uppgår till 58 m, medeldjupet är 21,7 m. Avrinningsområdet är 1978 km² och sträcker sig in i Dalsland och Norge. Lelång är en klarvattenssjö med rik fiskfauna. Hela 20 arter är påträffade vilket är det högsta antalet i hela Upperudsälvens avrinningsområde. Förutom öring, gädda, abborre, mört, siklöja och lake förekommer även t.ex. sik, hornsimpa, björkna, sarv och sutare. Vidare finns det sex glacialmarina relikter i sjön, fem arter av kräftdjur (*Mysis relicta*, *Relictacanthus lacustris* (*Gammaracanthus lacustris*), *Monoporeia affinis* (*Pontoporeia affinis*), *Pallasea quardispinosa*, *Limnocalanus macrurus*) samt den tidigare nämnda hornsimpa. Dessa

har överlevt i den kalla djupa sjön sedan området vid istidens slutskede täcktes av hav. Så många relikter har bara hittats i ytterligare ett 20-tal sjöar i Sverige.

Karaktärsfåglar är storlom och fiskgjuse. Inom Årjängs kommun finns 5 stycken fågelskyddsområden med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Sjön ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området.
- Sjön hyser ett reproducerande storöringbestånd och har flest fiskarter i Upperudsälvens avrinningsområde
- Det finns 5 fågelskyddsområden i Värmlandsdelen av sjön för att skydda bl.a. storlom och fiskgjuse

51 Östra Silen

Foto: Stig Emilsson

Naturvärdesklass: 1
Koordinater: 1275224, 6575125
Skydd: Riksintresse
Areal: 3 804 ha
Skyddsmotiv: R, Z, L
Beskrivning: Djup klarvattenssjö med öring och vildmarkskänsla
Källor: 1, 4, 7, 13, 15, 17, 22, 74, 78

Östra Silen är en stor, näringsfattig och flikig klarvattenssjö i sprickdalsterräng, omgiven av barr- och blandskog samt sparsamt med odlingsmark. Stränderna är ofta branta, med

sparsam vegetation, glesa vassar i en del vikar, och kortskottsväxter. Sjön tillhör Uppedsälvens avrinningsområde och tillförs vatten främst genom Karlsforsälven. Utloppet till Västra Silen har ett kraftverk med regleringsdamm. Östra Silen är reglerad sedan 1600-talet. En slussanläggning finns också, fallhöjden är 6 m. Ytan är 3 804 ha, största djupet ca 49 m och medeldjupet 17,4 m. Längs Östra Silens östra strand och på öar nära gränsen till Västra Götalands län finns väl utbildade rundhällar med stöt- och läsida samt system av korsande isräfflor.

Östra Silens fiskfauna är rik med 15 arter.

Foto: Stig Emilsson

Det unika beståndet av sjölevande storöring är glest men mycket storvuxet, största vikt ca 12 kg. Medelvikten är 2 kg. Öringen är uppströmslekande, och reproduktionsområden är tillflödena Karlsforsälven med biflödet Magdebäcken, Rökbäcken och Älgåna.

Kraftutbyggnad, flottledsrensningar och försurning har reducerat det 130-tal storöringbestånd som fanns i främst västra och mellersta Värmland vid sekelskiftet 1900 till ett fåtal, starkt hotade bestånd i dag. Dessa återstående bestånd, däribland Östra Silens storöring, tillmäts således ett stort värde.

Den endast 1,3 km långa Karlsforsälven och biflödet Magdebäcken har biotopvårdats och återställts efter flottledsrensningar. Karlsforsälven har ett bestånd av flodkräftor. Det finns också en obekräftad uppgift om sandödlor (VU) vid älven.

I övrigt förekommer bland annat sik, siklöja och nors naturligt, liksom björkna, sarv och braxen. Vätterröding, gullspångslax och regnbåge har planterats in de senaste decennierna. Rödingen har bildat reproducerande bestånd och är såväl talrik som storväxt. Kräftor förekommer.

I Östra Silen har de glacialmarina relikterna *Mysis relicta*, *Relictacanthus lacustris* (*Gammaracanthus lacustris*), *Monoporeia affinis* (*Pontoporeia affinis*), *Pallasea quardispinosa*, *Limnocalanus macrurus* påträffats.

Storlom och fiskgjuse är karaktärsfåglar. För att skydda häckningen av bland annat dessa arter finns 7 fågelskyddsområden i sjön med landstigningsförbud mellan 1:e april och 31:e augusti.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Östra Silen är klassad som riksintresse för naturvården, nationellt värdefullt och regionalt särskilt värdefull
- Sjön ingår i DANO-området, riksintresse och oerhört viktigt för det rörliga friluftslivet i området
- Sjön hyser ett mycket storvuxet, i tillflödena reproducerande storöringbestånd med vikter upp mot 12 kg
- I tillflödena förekommer den rödlistade flodkräftan (CR)
- Det finns 7 fågelskyddsområden i sjön för att skydda bl.a. storlom och fiskgjuse

52 Almskogen vid Hult

Naturvärdesklass: 3

Koordinater: 6576616 1302780

Skydd: Saknar formellt skydd, nyckelbiotop

Areal: 2,2 ha

Skyddsmotiv: N

Beskrivning: Ädellövskog dominerad av alm

Källor: 53, 73

Hult är en högt belägen gård cirka 3,5 kilometer sydväst om Sillebotten. Strax öster om gården i en sydostsluttning mot Ålgåna ligger en nyckelbiotop på 2,2 hektar. Den utgörs av en vacker almdominerad skog med intressant flora som även är ornitologiskt intressant med förekomst av bland annat nötkråka, kattuggla, spillkråka med mera. Skogen hyser också en intressant lavflora med bland annat gulvit blekspik och bårdlav.

Foto: Stig Emilsson

Motiv till varför området ingår i naturvårdsprogrammet

- Almskogen vid Hult utgör en för området ovanlig naturtyp

Källor

Rapporter och broschyrer

- 1) De glacialrelikta kräftdjurens utbredning i södra Sverige. Rapport 2010:7 från Länsstyrelsen i Blekinge.
- 2) Ditt Värmland - Kulturmiljöprogram för Värmland och värmlänningar, Länsstyrelsen i Värmland 1989
- 3) Examensarbete vid Karlstads universitet 2007, Förekomst av dagfjärilar i ett skogslandskap i västra Värmland, Britt-Marie Olsson
- 4) Förstudie Årjäng NO Lokaliseringsstudie för planerad vindkraftpark i Årjängs kommun november 2007- RIO Kulturkooperativ Rapport 2007:5
- 5) Infoblad -Ögårn i Dusserud - Länsstyrelsen i Värmland 2007
- 6) Myrskyddsplan för Sverige, Objekt i Värmland, Rapport 5668- April 2007 från NVV
- 7) Naturinventering i Årjängs Kommun, Tomas Jansson, Länsstyrelsen i Värmland 1988
- 8) Naturreservat i Värmlands län nr 12 Ulvsjömyrarna, Länsstyrelsen i Värmland 1996
- 9) Naturreservat i Värmlands län nr 53 Flatmossen, Länsstyrelsen i Värmland 2002
- 10) Naturreservat i Värmlands län nr 58 Fjornshöjden m.fl., Länsstyrelsen i Värmland 2002
- 11) Naturreservat i Värmlands län nr 8, Glaskogen, Länsstyrelsen i Värmland 1996
- 12) Naturvårdsstrategi Eda kommun, 2009
- 13) Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv, Länsstyrelsen i Värmland 1988
- 14) Områden av riksintresse för kulturminnesvård, Länsstyrelsen i Värmland 1988
- 15) Sjöar i Älvsborgs län - Norra delen. Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1989
- 16) Strategi för formellt skydd av skog i Värmlands län Utveckling av Kultur- och naturturism i Värmlands län, Länsstyrelsen i Värmland 2008:10
- 17) Värdefulla sjöar och vattendrag i Värmlands Län -sammanfattning av till Naturvårdsverket 2005
- 18) Ångar och hagar i Värmlands län, Rapport 1994:20 från Länsstyrelsen i Värmland
- 19) Översiktsplan Årjängs kommun 2008 (ej antagen)

Opublicerade handlingar

- 21) Beslut om djur- och växtskyddsområden inom DANO-området, Länsstyrelsen i Värmland 2005
- 22) Beslut om inrättande av naturreservat, Brännan, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2002
- 23) Beslut bildande av naturreservat Bergvattdalen, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2003
- 24) Beslut om inrättande av naturreservat, Bryngelsdalen, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2001
- 25) Beslut om inrättande av naturreservat, Deletjärnsåsen, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 1998
- 26) Beslut om inrättande av naturreservat, Falldalen, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2009
- 27) Beslut om inrättande av naturreservat, Fjornshöjden, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2000
- 28) Beslut om inrättande av naturreservat, Håltebyns brandfält, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 1998
- 29) Beslut om inrättande av naturreservat, Kesebotten, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 1998
- 30) Beslut bildande av naturreservat Låssbyn, Årjängs Kommun, Värmlands län. Länsstyrelsen i Värmland 2006
- 39) Arbetsmaterial, Länsstyrelsen i Värmland Värmland 2006

Bevarandeplaner Natura 2000

- 41) Bevarandeplan Natura 2000, Bergvattdalen, Årjängs kommun, Värmlands län 2006
- 42) Bevarandeplan Natura 2000, Bryngelsdalen, Årjängs kommun, Värmlands län 2006
- 43) Bevarandeplan Natura 2000, Brännan, Årjängs kommun, Värmlands län
- 44) Bevarandeplan Natura 2000, Deletjärnsåsen Årjängs kommun, Värmlands län
- 45) Bevarandeplan Natura 2000, Flatmossen, Årjängs kommun, Värmlands län
- 46) Bevarandeplan Natura 2000, Håltebyns brandfält, Årjängs kommun, Värmlands län
- 47) Bevarandeplan Natura 2000, Kesebotten, Årjängs kommun, Värmlands län
- 48) Bevarandeplan Natura 2000, Tegen, Årjängs kommun, Värmlands län
- 49) Bevarandeplan Natura 2000, Ulvsjömyrarna, Årjängs kommun, Värmlands län

Personer

- 51) Bruno Sjöqvist, Årjängs kommun
- 52) Fredrik Wilde, Länsstyrelsen i Värmland
- 53) Roger Gran, Skogsfakta Uddevalla
- 54) Oscar Sävström Länsstyrelsen
- 55) Dan Mangsbo
- 56) Tomas Axelsson Länsstyrelsen
- 57) Tomas Jansson, Länsstyrelsen i Värmland
- 58) Tomas Jansson, Hushållningssällskapet i Värmland
- 59) Torbjörn Nilsson Länsstyrelsen

Föreningar

- 61) Kräftskötselområde Järnsjön, www.astacus.org
- 62) Järnsjöns fiskvårdsområdesförening
- 63) Västra Silen Norras fiskevårdsområdesförening

Databaser

- 71) Artdatabanken – Uttagslista rapporterade rödlistade arter i Årjängs kommun
- 72) Biotopkartering av vattendrag – Länsstyrelsen i Värmland
- 73) Nyckelbiotopsinventerings databas – Skogsstyrelsen
- 74) SVAR - SMHIs databas Svenskt Vattenarkiv
- 75) TUVÅ-inventeringen 2002 – Jordbruksverket
- 76) VISS –VatteninformationsSystem Sverige - Vattenmyndigheten
- 77) Våtmarksinventeringen – SLU
- 78) Värmlands läns kalkdatabas – Länsstyrelsen i Värmland

Källor tillkomna efter 2010-12-30

- 81)

Naturligtvis Årjäng